

ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ
NATION-ARMY

**ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ
ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ
ՄԵԴԻԱԴԻՍԿՈՒՐԱԸ
2017**

Երևան

2017

Այս հետազոտությունը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ – Հայաստանի ամբողջական ֆինանսական օժանդակության շնորհիվ:

Տեքստում արտահայտված տեսակետներն ու պնդումները հեղինակին են եւ կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստանի դիրքորոշումների ու տեսակետների հետ:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը եւ արդյունքների վերլուծությունը՝ «Ռեզիոն» կենտրոնի տնօրեն Լատրա Բաղդասարյանի

Դիտարկման խումբը՝ Սոնա Քյուրքյան, Անժելա Չոբանյան, Մոսի Խանիկյան, Լիլիթ Միդոյան, Մարինե Սարգսյան

Արդյունքների տեխնիկական մշակումը, հաշվարկը, աղյուսակներն ու գրաֆիկները՝ Շողիկ Ստեփանյանի

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ազգ-բանակ. ֆորմալ եւ ոչ ֆորմալ _____	4
Մեթոդաբանական ուղեցույց _____	6
Բանակի մասին նյութերի ինտենսիվությունը օնլայն ՁԼՄ-ներում եւ հեռուստահաղորդումներում _____	12
Ի՞նչ. Ազգ-բանակ եւ բանակի հետ կապված տարրերի սասանում _____	15
Ազգ-բանակ. ինտենսիվություն եւ նշանային վերաբերմունք _____	18
Ովքե՞ր _____	21
Ազգ-բանակին ուղեկցող ինֆորմացիոն ֆոնը _____	22
Տեսակետների շտեմարան. pro et contra _____	24
Բանակի թեմաներով լսարանների հետաքրքրվածության մակարդակները _____	29
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ _____	31
ՀԱՎԵԼՎԱԾ _____	37

2016 թ. հոկտեմբերին ՀՀ պաշտպանության նախարար Վիգեն Սարգսյանը պաշտոնապես հայտարարեց «Ազգ-բանակ» հայեցակարգի՝ որպես երկրի ռազմաքաղաքական անվտանգության նոր բանաձևի մասին: Երկու ամիս անց ԱԺ-ն իր նախորդ կազմով ընդունեց հայեցակարգի շրջանակներում առաջ քաշված «1000 դրամների օրենքը»¹, որով քաղաքացիների ամենամսյա աշխատավարձերից 1000-ական դրամներ սկսեցին գանձվել եւ ուղղվել ծառայության ժամանակ հաշմված զինծառայողներին, զոհված զինծառայողների ընտանիքներին սոցիալական օգնություն ցուցաբերող հիմնադրամին: Ներմուծված այս պարտադիր կամավորությունը պաշտոնական Ազգ-բանակի հետ հայաստանյան հանրության առաջին պրակտիկ առնչությունն էր, որը միանշանակ դրական չընդունվեց: Քննադատներ եղան նաեւ այն քաղաքացիների շարքերից, ովքեր մինչ այդ էլ մասնակցում էին բանակայիններին ուղղված հասարակական տարբեր ակցիաների:

2017 թ. գարնանից Ազգ-բանակ գաղափարախոսության տարբեր դրույթների առիթով սկսեցին կազմակերպվել հանրային լոկալ քննարկումներ եւ ելույթներ, որոնց մասին համառոտ տեղեկացնում էր մեդիան: Այսպես հայտնի դարձավ 2017թ. ապրիլին ՀՀ նախագահի, պաշտպանության, գիտության/կրթության նախարարների, բուհերի ու հանրության ներկայացուցիչների մասնակցությամբ անցած ֆորումի մասին: Նույն տարվա մայիսին մամուլը տեղեկացրեց Հանրային խորհրդում Ազգ-բանակի թեմայով քննարկման մասին: Հունիսին նույն կերպ իմացանք Մարդկային զարգացման միջազգային կենտրոն ՀԿ-ի ծրագրով Հայաստանի տարբեր շրջաններում կազմակերպված քննարկումների շարքի մասին: Սեպտեմբերին իմացանք Երեւանում 6-րդ համահայկական համաժողովի շրջանակներում Ազգ-բանակին հատուկ նվիրված քննարկումների եւ սփյուռքի ներկայացուցիչների առաջ պաշտպանության նախարարի ելույթի մասին:

¹ «ՀՀ պաշտպանության ժամանակ զինծառայողների կյանքին կամ առողջությանը պատճառված վնասների հատուցման մասին» օրենքը հանրության մեջ շրջանառվում է «1000 դրամների օրենք» անունով:

Ազգ-բանակ հայեցակարգով պաշտոնական նորամուծությունների (հանրային քննարկումների, օրենքների ընդունման, կիրառության մեջ դնելու) հաջորդ փուլը տեւեց մոտ երեք ամիս: 2017թ. հոկտեմբերին ՀՀ ՊՆ-ն ԱԺ ներկայացավ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենսդրական, «Ես եմ» եւ «Պատիվ ունեմ» նոր ծրագրային, բանակից խուսափած անձանց մասին օրենքում փոփոխություններ մտցնելու նախաձեռնություններով², իսկ 2018 թ. հունվարի սկզբին հայտարարվեց «Ես եմ» ծրագրով 120 նորակոչիկի բանակ գորակոչվելու մասին:

Տորմալ առումով այդ արագությունը թելադրված էր այն բանով, որ անհրաժեշտ էր բանակի հետ կապված օրենսդրական փոփոխություններն իրականացնել նախքան Հայաստանի՝ կառավարման խորհրդարանական մոդելին դե ֆակտո անցնելը (2018 թ. ապրիլը): Բայց քաղաքական-գաղափարական տեսանկյունից վաղուց էր հասունացել ժամանակը պաշտոնապես արձագանքելու բոլոր այն սուր հարցադրումներին, որոնք որպես ընդգծված սոցիալական պահանջ հանրությունը բարձրացնում էր 2016 թ. ապրիլյան պատերազմից հետո .«անվտանգության ամրապնդման համար վերացրեք կոռուպցիան եւ իրավական կամայականությունները», «բանակի համար փող կա, արդյունավետ օգտագործեք պետական ռեսուրսները»:

² Խոսքը «Մահմանված կարգի խախտմամբ զինծառայություն չանցած քաղաքացիների մասին» օրենքում այդ ընթացքում ընդունված փոփոխությունների մասին է:

- Ի՞նչ տեղ էր հատկացնում հայաստանյան մեդիան Ազգ-բանակի թեմաներին, ինֆորմացիոն ի՞նչ գործընթացներով էին ծավալվում հայեցակարգի հանրային քննարկումները մեդիահարթակներում:
- Հատկապես ո՞ր խնդիրներն ու գործընթացներն առավել լայնորեն քննարկվեցին այդ ընթացքում, ո՞ր ուժերի ու խմբերի դիրքորոշումներով էին ուրվագծվում հայեցակարգի ընկալումները օնլայն մեդիայում եւ հեռուստաընկերություններում:
- Ինչպե՞ս արձագանքեցին լսարանները Ազգ-բանակի շրջանակներում առաջ քաշված դրույթներին, լսարանների ի՞նչ հետաքրքրություն էր առաջացնում բանակի թեման իր ամբողջության մեջ:

Այս հարցերին պատասխանելու նպատակով մեր «Ռեզիոն» հետազոտական կենտրոնն անցկացրեց Ազգ-բանակ հայեցակարգի 2017 թվականի մեդիադիսկուրսի ուսումնասիրություն, որի արդյունքները ներկայացնում ենք ստորև:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՂԵՑՈՒՅՑ

Ո՞ր ՁԼՄ-ներն ենք հետազոտել

Դիտարկել ենք ռեյտինգային 5 օնլայն ՁԼՄ-ներ՝ 1in.am, News.am, Aravot.am, 168.am, Tert.am:

Ինչպես նաև՝ հանրապետական եւ արբանյակային ծածկույթներով 5 հեռուստաընկերությունների (Հանրային, Արմենիա, Կենտրոն, Երկիր մեդիա, Շանթ) լրատվական («Օրակարգ», «360 աստիճան», «Ժամը», «Պոստֆակտում», «Էպիկենտոն», «Կիրակնօրյա Էպիկենրոն», «Երկիրն այսօր», «Կիրակնամուտ», «Հորիզոն», «Կիրակնօրյա Հորիզոն»), հարցազրույցի («Օրակարգից դուրս», «Օրակարգ հարցազրույց», «Ռ-Էվոլյուցիա», «Ուրվագիծ», «Երկրի հարցը», «Հեռանկար»), թոք-շոուի/հեռուստատեսային հրապարակախոսության («Առաջին տաղավար», «Բանաձեւ ակումբ», «Հայկական ուրբաթ», «Անցում Դուլյանի հետ», «Բարձրաձայն») եւ հեռուստատեսային վավերագրության («Կյանքը սահմանին», «Դիրքերում») ժանրի 23 հաղորդումներ:

Դիտարկել ենք նաև Հանրային (Առաջին ալիք) հեռուստաընկերության միայն արբանյակով հեռարձակվող «Ազգ-բանակ» հաղորդաշարը:

Ի՞նչ թեմա եւ ի՞նչ խնդիրներ ենք հետազոտել

Հետազոտել ենք հայկական բանակի թեման իր ամբողջության մեջ: Նպատակ ունեինք նկարագրել ոչ միայն այդ ընթացքում մեկնարկած Ազգ-բանակ հայեցակարգի հանրային քննարկումների (ծավալվել են հիմնականում հոկտեմբեր-նոյեմբեր ամիսներին) լուսաբանման առանձնահատկությունները, այլև եռամսյա հետազոտության (2017թ. հոկտեմբեր – 2018 թ. հունվար) ընթացքում այն ինֆորմացիոն միջավայրը, որը ձևավորվել էր շնորհիվ բանակի հետ անմիջականորեն առնչվող այլ խնդիրների մասին տեղեկատվության մատուցման: Նյութերի բովանդակային վերլուծությունն ըստ դրանց մեջ բարձրացված խնդիրների հանգեցրեց հետևյալ խմբերի սահմանմանը:

Ազգ-բանակ հայեցակարգի խնդիրների խումբը (ընդամենը՝ 15 խնդիր)

- 1. Ծառայություն/գորակոչ** – Ազգ-բանակ հայեցակարգի շրջանակներում առաջադրված օրենքների քննարկումների, դրանց ընդունման գործընթացի, ռազմական ոլորտում սպասվող ընդհանուր փոփոխությունների մասին հայտարարություններ, գնահատականներ, լուրեր եւ այլն:
- 2. Կրթություն/տարկետում** - Տարկետման իրավունքի սահմանափակման/նոր պայմանների ներմուծման առիթով երկրի կրթական համակարգի, գիտության զարգացման գնահատականներ, այդ առիթով իրադարձությունների մասին լրատվություն: Այս խնդիրների խմբում են նաև ռազմական կրթահամալիրների բարեփոխման հարցերը:
- 3. Անվտանգություն** – Սրանք Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի անվտանգության բացառապես ռազմաքաղաքական բաղադրիչի մասին դատողություններ, գնահատականներ են Ազգ-բանակի համատեքստում: Այլ խոսքերով՝ Ազգ-բանակի ներմուծման անհրաժեշտությունը ռազմական (պաշտպանունակության բարձրացում, զինվորականների անվտանգություն ռազմաճակատում,

պահեստագործի շրջանում բանակային հմտությունների պահպանում), քաղաքական (ռազմական բնագավառի կառավարում եւ մարդկային ու այլ ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործում), տարածաշրջանային անվտանգության տեսանկյունից հիմնավորող, կամ հակառակը՝ դրանց միջեւ անմիջական կապը կասկածի տակ առնող դրույթներ են:

- 4. Սպառազինություն** – Հայկական բանակի սպառազինման խնդիրները նաեւ Ազգ-բանակի շրջանակներում. ռազմարդյունաբերության զագացման արդյունքում տեղական արտադրության տեխնիկայով ապահովելու հնարավորությունների, ծրագրերի մասին ընդհանուր հայտարարություններ, ինչպես նաեւ՝ Ադրբեջանի հետ սպառազինման բալանսի, մրցավազքում ետ չմնալու, զենքի ձեռքբերման մասին դատողություններ:
- 5. Սոցիալական** – Սոցիալական արդարության խնդիրները՝ կապված բանակ գորակոչվելու, բանակի այս կամ այն գորքերում, պաշտպանական այս կամ այն գծում հայտնվելու հետ, ինչպես նաեւ՝ Ազգ-բանակի շրջանակներում զինծառայողների/ զինհաշմանդամների, զոհված զինծառայողների ընտանիքների համար նախատեսված սոցիալական ծրագրերի խնդիրները:
- 6. Ներքաղաքական** - Ազգ-բանակ հայեցակարգի նկատմամբ տարբեր քաղաքական ուժերի դրսևորած վերաբերմունքի խնդիրներ, ռազմական ներկա եւ նախկին պաշտոնյաների երկրի ներքաղաքական կյանքում ունեցած դերակատարումների, ազդեցության հարցեր, ԶՈՒ դեկավար օղակներում նշանակումների, պաշտոնանկությունների մասին դատողություններ իշխանական խմբերի միջեւ փոխհարաբերությունների տեսանկյունից եւ այլն:
- 7. Բանակից խուսափում** – Ազգ-բանակի «Պետք է ծառայեն բոլորը» դրույթի առիթով ծավալված մեկնաբանություններն ու տեղեկատվությունը մինչ այդ բանակում չծառայած պաշտոնյաների, նրանց մերձավորների մասին:
- 8. Կոռուպցիա** – Զորակոչի ընթացքում կոռուպցիոն սողանցքների, բանակի ներսում կոռուպցիոն գործարքների խնդիրները Ազգ-բանակի համատեքստում:
- 9. Վերաբերմունք** - Հասարակության վերաբերմունքի, բանակի հետ կապի խնդիրները Ազգ-բանակի համատեքստում:
- 10. Առողջապահություն** – Զինծառայողների բժշկական սպասարկման, գորակոչի ժամանակ բժշկական հանձնաժողովների գործունեության եւ այլ խնդիրներ:

11. **Տնտեսություն/բանակի մատակարարում** – Ռազմական ծախսեր/բյուջետային հատկացումներ/վարկեր, բանակի մատակարարում տեղական եւ արտասահմանյան արտադրողների կողմից, գնումներ բանակի համար, ռազմարդյունաբերական ոլորտի վերականգման, զարգացման խնդիրներ:
12. **Թափանցիկություն** – Բանակի թափանցիկության, բանակի նկատմամբ հասարակական վերահսկողության խնդիրները Ազգ-բանակի համատեքստում:
13. **Միգրացիա** – Արտագաղթի խնդիրները Ազգ-բանակի ներմուծման արդյունքում:
14. **Ազատություններ** – Ժողովրդավարական ազատությունների խնդիրները Ազգ-բանակի ներմուծման համատեքստում.ազատությունների եւ հայեցակարգի համատեղելիության հարցեր, միլիտարիզացված հասարակության մասին դատողություններ, զինծառայողների իրավունքների խնդիրներ:
15. **Եկեղեցի** – Եկեղեցու եւ բանակի կապը, Ազգ-բանակի շրջանակներում հոգևորականների ծառայության խնդիրները:

Ազգ-բանակի շրջանակներից դուրս խնդիրների խումբը (ընդամենը՝ 10 խնդիր)

1. **Իրավական** - Հայկական բանակում տեղ գտած իրավախախտումների առչնչությամբ քրեական գործերի մասին տեղեկատվություն:
2. **Արտաքին կապեր** – Արտաքին ռազմական կապերի, այլ երկրների հետ ռազմական համագործակցության մասին տեղեկատվություն:
3. **Ղարաբաղյան հակամարտություն** - Տեղեկատվություն Ղարաբաղյան շփման գծում, Հայաստանի սահմանային գոտիներում ռազմական իրավիճակի, միջադեպերի մասին, շփման գոտում ռազմական լարվածության նվազեցման մասին հայտարարություններ ու դատողություններ:
4. **Ադրբեջանական բանակ**–Հակառակորդ բանակի սպառազինման, ռազմական արտաքին համագործակցության, բանակի ներսում կատարվող իրադարձությունների մասին տեղեկատվություն:
5. **Այլ երկրների բանակ** - Հայաստանում տեղակայված ՌԴ ռազմակայանի, ՀԱՊԿ անդամ երկրների բանակների մասին տեղեկատվություն:

6. **Իրադարձային** – ՀՀ ՊՆ-ի, ԳՇ-ի, Արցախի ՊԲ-ի ղեկավար օղակների գորամասեր այցելությունների, ներգերատեսչական եւ այլ հանդիպումների եւ քննարկումների, հայկական բանակի գորավարժությունների մասին տեղեկատվություն:
7. **Դիմանկար** – Ներկայումս զինված ուժերում ծառայող զինվորների, սպաների, Ղարաբաղյան պատերազմի, հետագա տարբեր բախումների ժամանակ զոհված զինծառայողների մասին պատմություններ:
8. **Լուսաբանում** – Բանակային իրադարձությունների լուսաբանման խնդիրներ, նեոարյալ՝ գորավարժություններ եւ այլ գործընթացներ լուսաբանող լրագրողների ուսուցման հարցեր:
9. **Սփյուռք** - Սփյուռքի եւ հայկական բանակի միջեւ կապի մասին դատողություններ, որոնք հնչեցվել են առանց Ազգ-բանակ հայեցակարգի հիշատակումների, վկայակոչման:
10. **Պատմություն** – Հայ ռազմարվեստի, հայ զինվորականների տարբեր աշխարհամարտերին մասնակցության մասին տեղեկատվություն:

Ինչպե՞ս ենք հաշվարկել, ի՞նչ ենք սահմանել

- Այս կամ այն թեմայի ինտենսիվությունը չափել ենք «մեկ նյութ/սյուժե – մեկ կամ ավելի խնդիր» բանաձևով:
- Հետազոտվող թեմայով հանդես եկող քաղաքական, հասարակական, մասնագիտական եւ այլ խմբերի ներկայացուցիչներին սահմանել ենք որպես խնդրի հեղինակներ: Նրանց ակտիվությունը չափել ենք «մեկ հեղինակ՝ մեկ կամ մի քանի խնդիր» սկզբունքով: Մեկ նյութում/ սյուժեում արծարծված խնդիրների քանակը հաշվարկել ենք ըստ դրանց հեղինակների փոփոխության, եւ ըստ ուղերձների նշանների (դրական, բացասական կամ չեզոք) փոփոխության. «Որքան հեղինակ՝ նույնքան խնդիր, եւ որքան նշան՝ նույնքան խնդիր» սկզբունքով:
- Խնդիրների նշանները որոշել ենք՝ ելնելով տեքստերի ուղիղ իմաստաբանական (semantic), այլ ոչ թե ենթատեքստային ուղերձներից:

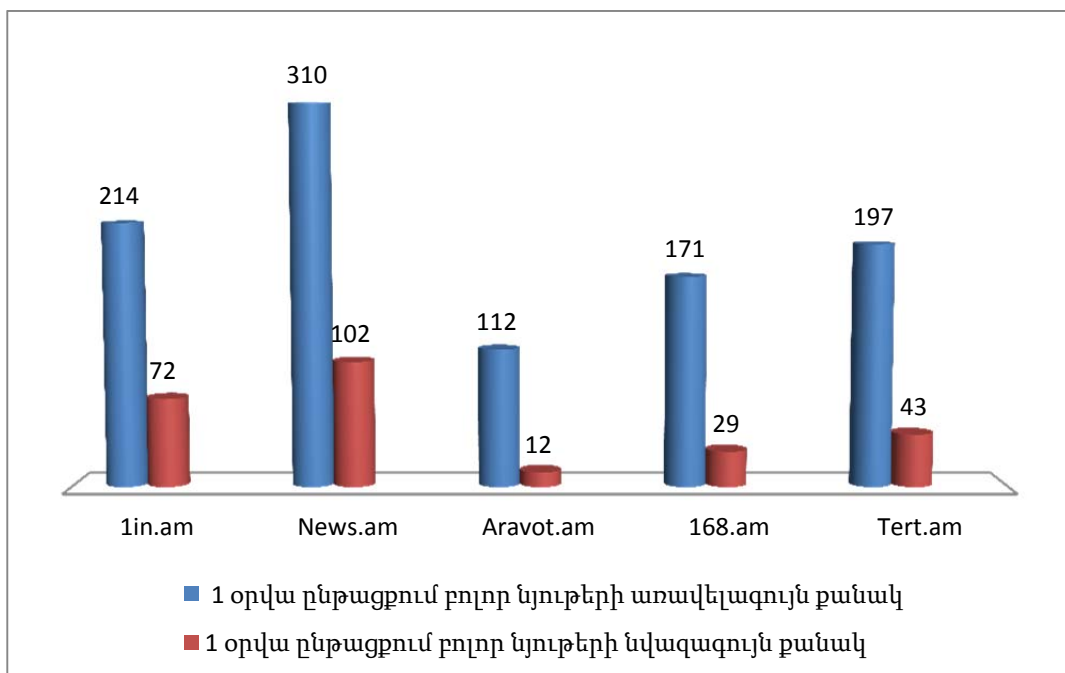
ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ
ՄԵԴԻԱԴԻՍԿՈՒՐՍԸ - 2017

Հայաստանյան օնլայն ՁԼՄ-ների եւ հեռուստատեսության դիտարկումների արդյունքներ
(2017 թ. հոկտեմբերի 10- 2018թ. հունվարի 10)

Ի՞նչ տեղ էր հատկացնում հայաստանյան մեդիան Ազգ-բանակի թեմաներին: Ինֆորմացիոն ի՞նչ գործընթացներով էին ծավալվում հայեցակարգի հանրային քննարկումները մեդիահարթակներում: Այս հարցերին պատասխանելու համար աշխատանք տարանք բանակի թեմայով նյութերի ինտենսիվությունը պարզելու, ինֆորմացիոն եւ օֆլայն գործընթացների փոխազդեցությունը վերլուծելու ուղղությամբ:

ԲԱՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԻՆՏԵՆՍԻՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ՕՆԼԱՅՆ ՁԼՄ-ՆԵՐՈՒՄ ԵՒ ՀԵՌՈՒՄՏԱՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐՈՒՄ

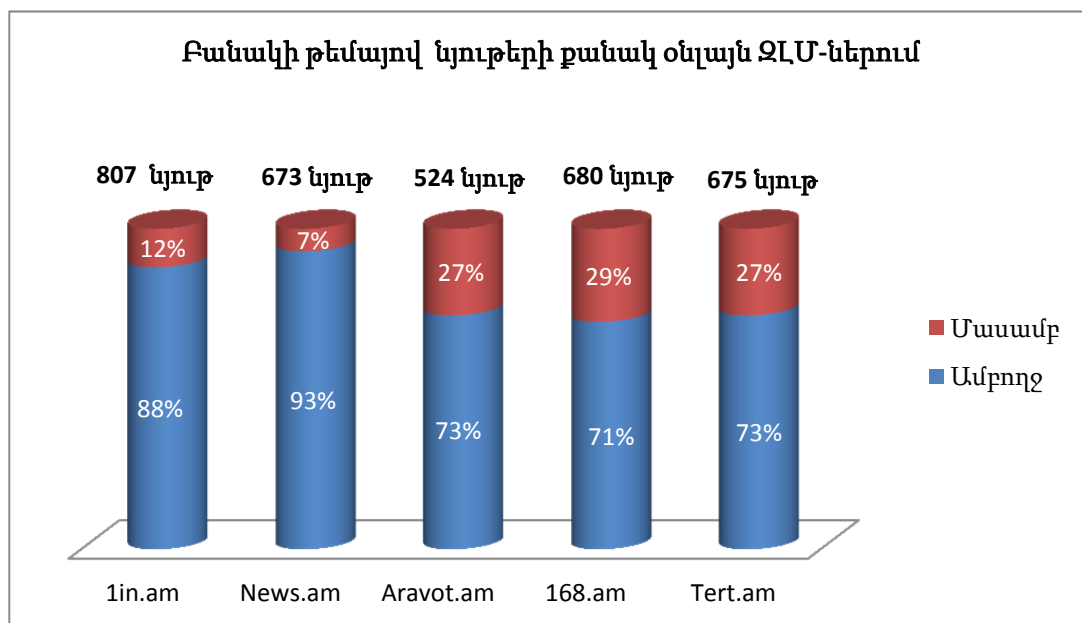
Հետազոտված օնլայն ՁԼՄ-ները ուսումնասիրության երեք ամիսների ընթացքում ունեցել են տարբեր թողարկային ծավալներ, օրական արտադրելով առավելագույնը 112-ից (Aravot.am) մինչև 310 (News.am) նյութ:

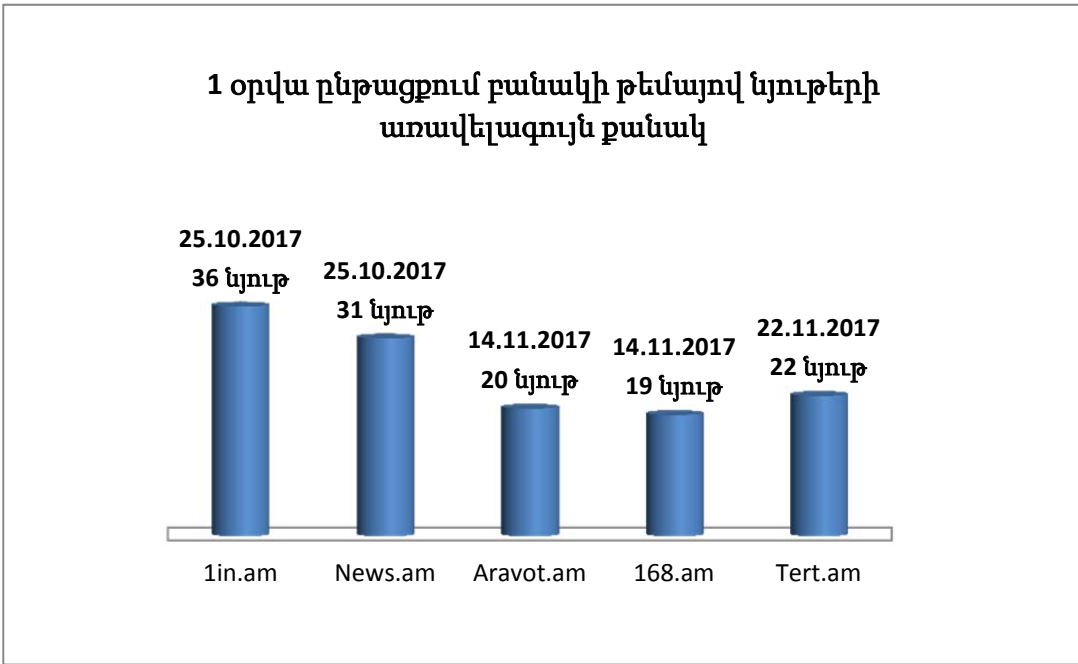

5-ից 3 ՁԼՄ-ներ (News.am, 168.am, Tert.am), չնայած իրենց արտադրողականության տարբեր ծավալներին, հետազոտության երեք ամիսների ընթացքում ունեցել են գրեթե նույն քանակի բանակի թեմաներով նյութեր: Էականորեն ավելի շատ են եղել բանակին առնչվող նյութերը 1in.am-ում, մյուսներից ավելի քիչ՝ Aravot.am-ում: Բոլոր օնլայն լրատվամիջոցները, սակայն, ռազմական ոլորտին անդրադարձել են հիմնականում բանակին ամբողջովին նվիրված նյութերի միջոցով: Բանակին մասնակիորեն (որպես ընդհանուր պատկերի, իրավիճակի մի բաղադրիչ) անդրադարձող նյութերն էականորեն ավելի քիչ են եղել:

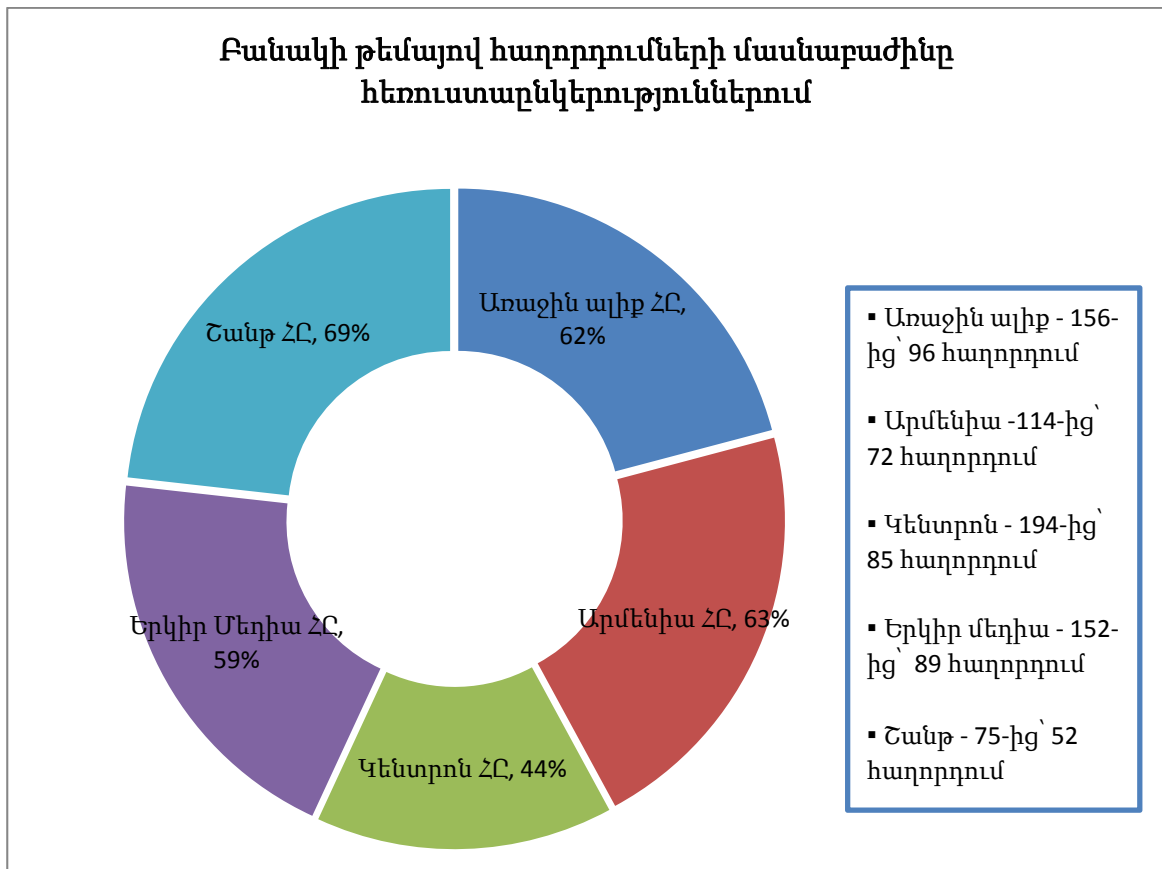
Բանակի մասին նյութերի այս զանգվածը լսարաններին մատուցվել է տարբեր ինտենսիվությամբ: Քաղաքական ու հասարակական առավել ակտիվ գործընթացների փուլերում (ԱԺ-ում Ազգ-բանակի պաշտոնական ընդունումը, մեղիահարթակներում այդ առիթով ելույթներն ու բանավեճերը, տարկետման իրավունքի փոփոխման/սահմանափակման դեմ ուսանողական ակցիաները եւ անհայտ ալ գործընթացները) օնլայն մեղիայում հրապարակվել է օրական մինչեւ 36 նյութ:

Տես ստորեւ բերված գրաֆիկները:

5-ից 4 հեռուստաընկերությունների մեր ուսումնասիրած հաղորդումների մեծ մասը եղել է բանակի մասին սյուժեներով:

ԻՆՉԻ՞ՄԱՍԻՆ.

ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ ԵՒ ԲԱՆԱԿԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՏԱԲՈՒՆԵՐԻ ՍԱՍԱՆՈՒՄ

2017 թ. հոկտեմբեր-նոյեմբերին առավել ինտենսիվ ծավալված քննարկումներն ընդհանուր առմամբ նաեւ պաշտոնական մակարդակում խախտեցին բանակի թեմայի տարուն: Մեղիահարթակներում սկսեցին հնչել բանակի հետ կապված այն խնդիրները, որոնք մինչ այդ բնորոշ էին հայկական սոցցանցային տիրույթներին. կոռուպցիոն սողանքները բանակում եւ գորակոչի ժամանակ, զինծառայողների սպասարկման, անհրաժեշտ պարագաներով մատակարարման հարցերը, բանակի առավել կամ պակաս վտանգավոր հատվածներում հայտնվելու հարցերը, Ղարաբաղյան պատերազմներում մասնակցած անձանց սոցիալական ապահովագրումը, զինվորների ու բարձրաստիճան սպաների նկատմամբ ունեցած տարբերակված վերաբերմունքը, բանակի նկատմամբ հասարակական վերահսկողությունը եւ այլն:

Հայկական բանակին երբեք այս ինտենսիվությամբ եւ խնդիրների այս բազմազանությամբ մեղիան չէր անդրադարձել նախկինում: Ընդ որում՝ երկրի ռազմական գերատեսչության տարբեր աստիճանի ներկայացուցիչների արձագանքներով եւ մասնակցությամբ:

Ինֆորմացիոն գործընթացը զարգանում էր՝ առաջ մղելով ոչ «օրակարգային» թեմաներ: Թեմաներ, որոնք ծագում էին ավելի շատ Ազգ-բանակի շրջանակներում ներկայացված օրենսդրական նախագծերի առիթով եւ անմիջականորեն չէին արտացոլում այդ նախագծերում ամրագրված դրույթները: Օրինակ՝ բանակից խուսափելու թեման

ծավալվեց ոչ միայն տարկետման իրավունքի սահմանափակման/էական փոփոխության առիթով(թե ի՞նչ է որպես չոր արդյունք դա տալու բանակի ամրացման եւ պաշտպանունակության բարձրացման գործին), այլեւ՝ քանի որ կապվում էր սոցիալական արդարության (բանակ են գորակոչվում սովորական մարդկանց երեխաները, պաշտոնյաների երեխաները կամ՝ ոչ, կամ՝ ծառայում են տաքուկ պայմաններում), սոցիալական վերելակի (ներկայիս պաշտոնյաների մեծ մասը չի ծառայել հայկական բանակում, ուստի՝ պետպաշտոնական առաջընթացի համար կարելու պայման պետք է լինի բանակում ծառայած լինելու հանգամանքը), կոռուպցիոն սողանցքների (պրոտեկցիոնիզմ, առողջական կեղծ հիմքերի ձեւակերպումներ), Հայաստանում կրթության եւ գիտության ողջ համակարգում տիրող իրավիճակի հետ:Հոկտեմբերի վերջին խուսափման թեմայի էլ ավելի ծավալման առիթ սվեցին նախկին պաշտպանության նախարար Ս. Օհանյանի կնոջ, ռազմական բժիշկ Ռ. Խաչատրյանի ֆեյսբուքյան էլույթները բարձրաստիճան մի պաշտոնյայի մասին (նրա անունը ակնարկվում էր), որը ժամանակին խուսափել է բանակում ծառայելուց, իսկ այժմ պնդում է տարկետման իրավունքի սահմանափակման անհրաժեշտության մասին: Օնլայն մեդիան բազմակողմանի անդրադարձավ խուսափման խնդրին: Ի տարբերություն հեռուստաընկերությունների, որոնք ինտերնետ տիրություն ալիք բարձրացրած այդ մի քանի գրառումներին չեն անդրադարձել:

ԱԺ-ում այս թեմայով հնչած տարբեր էլույթների առիթով մամուլը տեղեկատվություն էր ներկայացնում ՀՀ տարբեր պաշտոնյաների ու նրանց որդիների բանակում ծառայել/չծառայելու մասին : Մոտավորապես այնպես, ինչպես ընտրությունների ժամանակ ներկայացնում էր տեղեկանքներ այս կամ այն թեկնածուի ֆինանսական կարողությունների մասին: Խուսափման թեման յուրովի լյուստրացիայի մի գործընթաց էր, որը չըջանցեց նաեւ ՀՀ պաշտպանության նախարարին: Նրա՝ բանակում ծառայել/չծառայելու, որտեղ եւ որպես ինչ ծառայելու մասին տեղեկանքը պաշտոնապես հրապարակվեց ընդդիմադիր Ելք դաշինքի կողմից արված պատգամավորական հարցմանն ի պատասխան:

Ներքաղաքական մեկնաբանություններ էին արվում բանակում կատարված բարձրաստիճան պաշտոնյաների պաշտոնաթողության/կամ հնարավոր պաշտոնաթողության մասին դատողություններում, պաշտպանական համակարգի

ներկա եւ նախկին ղեկավարների, ներկա եւ նախկին նախարարների մասին նյութերում, Ազգ-բանակի համատեքստում 2018 թ. սպասվող իշխանական համակարգի տրանսֆորմացիաների մասին հրապարակումներում:

Ջորակոչի/տարկետման իրավունքի խնդիրը խթանեց նաեւ կրթության բնագավառի մասին բավական ինտենսիվ եւ մինչ օրս նման ծավալի ու խորության չհասած քննարկումները: Այս հարցում օնլայն մեդիայի եւ հեռուստատեսային հաղորդումների մոտեցումների առանձնակի տարբերություն չարձանագրվեց: ՋԼՄ-ներն իրենց ամբողջության մեջ մանրամասն քննարկում էին Հայաստանում գիտության զարգացման բոլոր խնդիրները, կրթական համակարգի թերությունները, անգամ մինչեւ այն հարցերը, որ ի տարբերություն արեւմտյան բուհերի այսօր հայաստանյան բուհերում դասախոսությունները վարում են պրոֆեսորները, իսկ սեմինար պարապմունքները՝ ասպիրանտները: Մինչդեռ, պետք է որ հակառակը լինի: Հոկտեմբեր-նոյեմբերին ծավալված ուսանողական շարժում-բողոքի ակցիաները, հացադուլները նույնպես առիթ դարձան անդրադառնալու ներքաղաքական պայքարի, քաղաքացիական շարժումների, խոսքի ազատության եւ այլ խնդիրներին:

Ժողովրդավարական ազատությունների եւ իրավունքների հետ կապված մտավախությունները (որ այս հայեցակարգը կհասցնի հասարակության միլիտարիզացիայի, ռազմականացված երկրում չեն կարող պահպանվել քաղաքացիական ազատությունները, իրավունքները ստորադասվում են պարտականություններին եւ այլն), հնչել են շատ ավելի քիչ անգամ՝ օնլայն ՋԼՄ-ներում եւ հեռուստահաղորդումներում ըստ քանակի իրենցից ետ թողնելով ընդամենը երեք/չորս խմբի խնդիրներ: Օնլայն ՋԼՄ-ներում դրանք են՝ պատմությունը, եկեղեցին, սփյուռքը, բանակի լուսաբանումը, իսկ հեռուստահաղորդումներում՝ բանակի լուսաբանումը, Սփյուռքը, այլ երկրների բանակները: Ադրբեջանի բանակը եւ օնլայնում, եւ հեռուստահաղորդումներում ավելի բարձր հորիզոնականներում է:

Բանակի մասին նյութերում բարձրացված խնդիրների ինտենսիվության սանդղակներում օնլայն ՋԼՄ-ներում առաջին 5 տեղերում ծառայություն/զորակոչն է, Ղարաբաղյան հակամարտության շփման գծում տեղի ունեցող միջադեպերի եւ լարվածության թուլացման հետ կապված խնդիրները, կրթության, անվտանգության հարցերը, բանակում

կատարված իրավախախտումների մասին դատավարությունների ու դատավճիռների պատմությունները: Հեռուստահաղորդումների դեպքում առաջին հինգ հորիզոնականներում Ղարաբաղյան հակամարտությունն է (վերը նշված տեսանկյունից), ծառայություն/գորակոչը, կրթությունը, անվտանգությունը, սոցիալական հարցերը:

Բանակի թեմայով նյութերում արձարծված բոլոր խնդիրների ռեյտինգների մասին ավելի մանրամասն տես՝ ՀԱՎԵԼՎԱԾ. Ինչի՞ մասին:

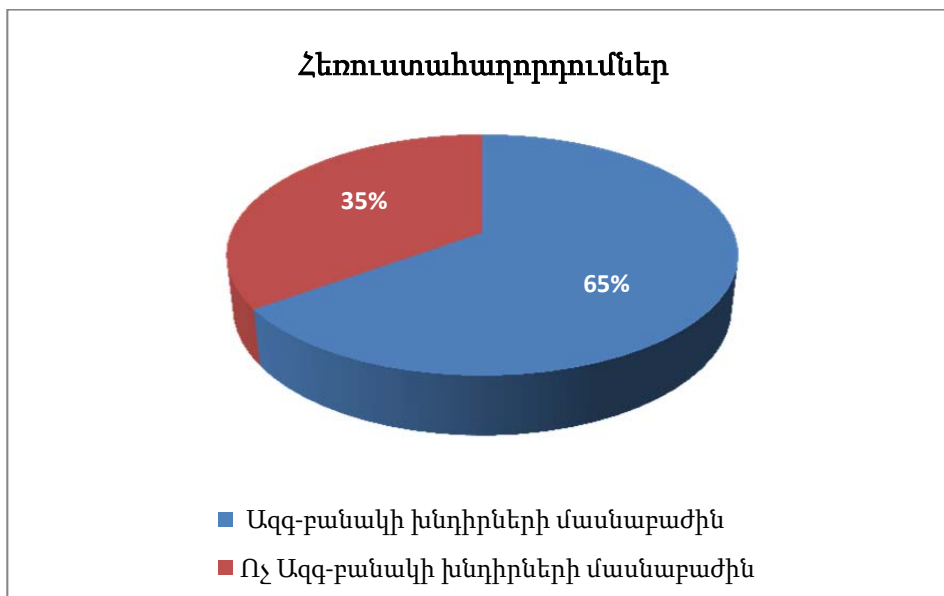
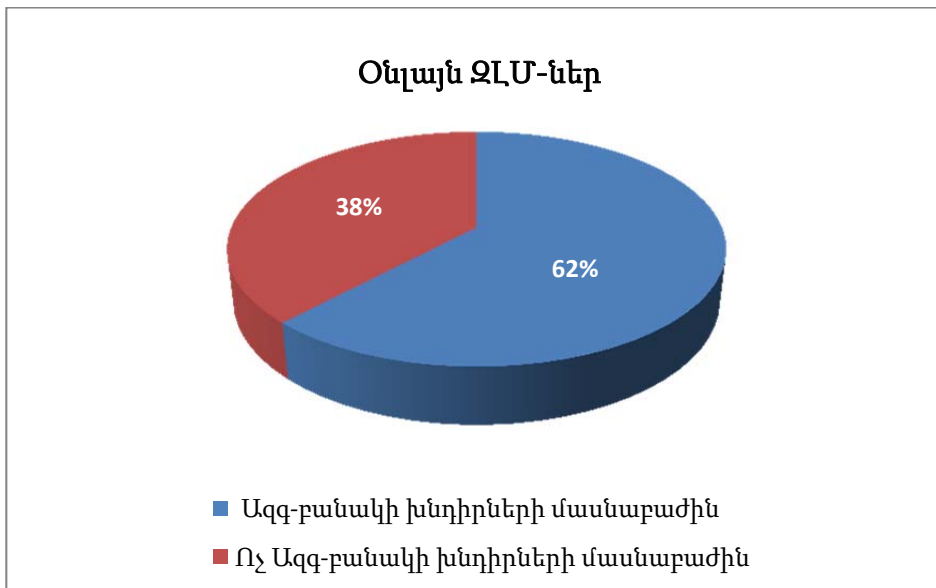
Հատկապես ո՞ր խնդիրներն ու գործընթացներն առավել լայնորեն քննարկվեցին Ազգ-բանակի ընդունման ընթացքում: Ո՞ր ուժերի ու խմբերի դիրքորոշումներով էին ուրվագծվում հայեցակարգի ընկալումները օնլայն մեդիայում եւ հեռուստաընկերություններում: Մեր հետազոտության մյուս ուղղությունը կազմել էին այս հարցերը:

ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿ. ԻՆՏԵՆՍԻՎՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՆՇԱՆԱՅԻՆ ՎԵՐԱԲԵՐՄՈՒՆՔ

Ինչպես նշել ենք վերը բերված մեթոդաբանական ուղեցույցում Ազգ -բանակ հայեցակարգի մասին նյութերում արձանագրել ենք 15 խնդիրներ: Դրանց ինտենսիվությունը գերազանցում է այսպես կոչված ֆոնային (ոչ ազգբանակային) խնդիրների քանակին եւ օնլայն ՁԼՄ-ներում (1,6 անգամ), եւ հեռուստահաղորդումներում(1,8անգամ):

Այսպես, օնլայն ՁԼՄ-ներում Ազգ-բանակի թեմայով խնդիրների քանակը կազմել է բանակի մասին բոլոր խնդիրների 62%-ը, իսկ հեռուստատեսությունում՝ 65%:

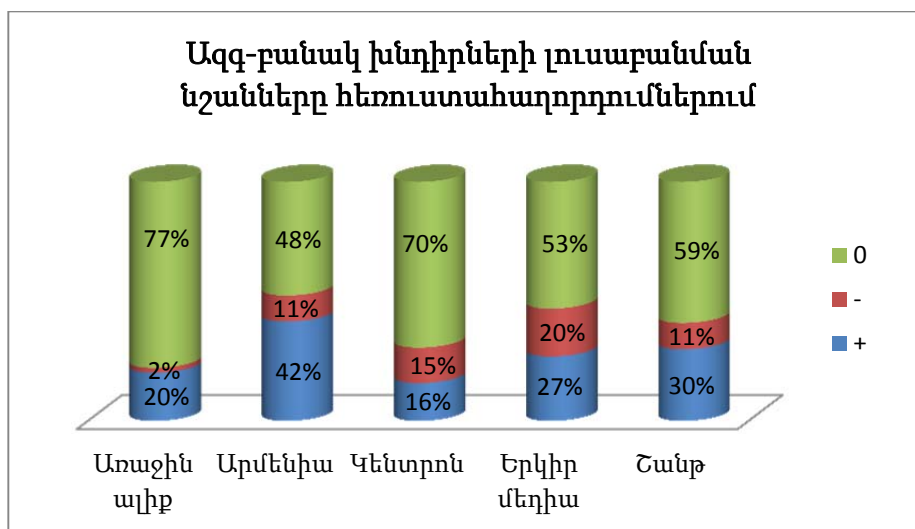
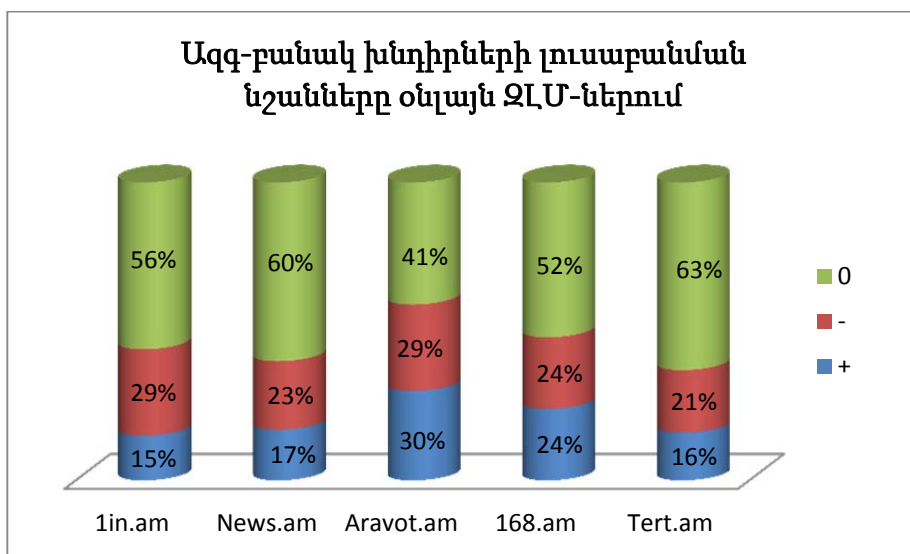
Տես ստորև բերված գրաֆիկները:

Ազգ-բանակի խնդիրների նկատմամբ օնլայն մեղիայում եւ հեռուստահաղորդումներում արտահայտված վերաբերմունքի նշանները վկայում են, որ ինֆորմացիոն մակարդակում այն միանշանակ դրական, կամ միանշանակ բացասական տեսանկյունից չի լուսաբանվել:

Օրինակ, բացի 1in.am-ից մնացած 4 օնլայն ՋԼՄ-ներում դրական եւ բացասական գնահատականների ու մեկնաբանությունների քանակը էականորեն չի տարբերվում: 1in.am-ում բացասական ուղերձները կրկնակի գերազանցում են դրական նշանով ուղերձներին: Բացի Aravot.am-ից, մնացած 4 օնլայն ՋԼՄ-ներում չեզոք դիրքերից լուսաբանված Ազգ-բանակի խնդիրների քանակը գերազանցում է դրական եւ բացասական նշանով ուղերձներին միասին վերցրած: Aravot.am -ում այս երեք նշաններով խնդիրների քանակը գրեթե համաչափ է:

Հեռուստատեսային հաղորդումների պարագայում ընկերությունից ընկերություն պատկերը տարբեր է: Բոլորից քիչ բացասական գնահատականներ/կարծիքներ հնչել են Առաջին ալիքի եթերում, դրական գնահատականների առումով առաջ են անցել

Արմենիան եւ Շանթը: Կենտրոնի եւ Երկիր մեդիայի եթերներում Ազգ-բանակի առիթով հնչած դրական եւ բացասական ուղերձներով խոսքը գրեթե նույնքան է:

Օնլայն մեդիայում եւ հեռուստահաղորդումներում չեզոք դիրքերից ներկայացված նյութերի ճնշող մեծամասնությունը բանակի մասին լուրերն են եղել՝ պատրաստված մեդիայի կողմից:

ՈՎՔԵՐ

Օնլայն ՁԼՄ-ներում եւ հեռուստատեսությունում դրական նշանով արտահայտվածների շարքում մնացածից էականորեն առաջ են եղել ՀՀ ՁՈԻ ներկայացուցիչները, պետական գործիչները: Հեռուստաընկերություններում նրանք միասնաբար կազմել են բոլոր «խոսող գլուխների» 1/3 մասը (32%): Օրինակներ կարելի է բերել ինչպես Ազգ-բանակի պաշտոնական ընդունման մասին օրվա լրատվությունից, այնպես էլ մեդիային տված հարցազրույցների շարքերից: Այս առումով առանձնանում են ՀՀ նախագահ Ս.Սարգսյանի «Արմենիա» հեռուստաընկերությանը տված բացառիկ հարցազրույցը, որտեղ նա անդրադառնում է նաեւ Ազգ-բանակի խնդիրներին («Բանաձեւ», 15.12.2017), պաշտպանության նախարար Վ. Սարգսյանի հենց այս թեմաներով բացառիկ հարցազրույցները «Արմենիայի» («Ռ-Էվոլյուցիա», 29.10.2017) եւ «Շանթի» եթերում («Հեռանկար», 23.12.2017):

Հայեցակարգի մասին բացասական նշանով արտահայտված անձինք օնլայն ՁԼՄ-ներում հասարակական/մասնագիտական տարբեր խմբերի ներկայացուցիչներ են եղել, կամ առանձին փորձագետներ: Հեռուստաընկերություններում՝ Ազգ-բանակի այս կամ այն դրույթի նկատմամբ բացասաբար արտահայտվածների շարքում դարձյալ առաջին տեղում այս խմբի ներկայացուցիչներն են: Թեեւ, ի տարբերություն օնլայն մեդիայի, հեռուստաընկերություններում ոչ պետական եւ ոչ քաղաքական սեզմենտների ներկայացուցիչները նաեւ մոտավորապես նույնքան դրական գնահատականներ են տվել հայեցակարգին: Ընդգծենք, որ առաջին պարագայում հասարակական եւ մասնագիտական խմբերի ներկայացուցիչների եթերում հնչած քննադատական խոսքը

մեծ մասամբ կապված է եղել օրվա լրատվության հետ: Իսկ դրական կարծիք հայտնողները մեծ մասամբ հեռուստատաղավարներ հարցազրույցների հրավիրված հյուրերն են եղել:

Հայաստանյան քաղաքական ուժերից թե օնլայն ՁԼՄ-ներում, թե հեռուստահաղորդումներում Ազգ-բանակի առնչությամբ արտահայտվածները գլխավորապես եղել են խորհրդարանական կուսակցությունների, խմբակցությունների ներկայացուցիչները: Օնլայն ՁԼՄ-ներում նրանց ռեյտինգն ունի հետևյալ հաջորդականությունը՝ ՀՀԿ (5,5%), Ելք (4,5%), Ծառուկյան դաշինք (0,9%), ՀՅԴ (0,4%): Հեռուստատեսությունում այս հերթականությունը պահպանվել է:

Ի տարբերություն հեռուստաընկերությունների, օնլայն ՁԼՄ-ներում բանակի թեմայով արտահայտված արտախորհրդարանական ուժերն ավելի շատ են՝ Երկիր Ծիրանի կուսակցություն, Ազատ դեմոկրատներ, Առաքելություն կուսակցություն, Ազգային պետություն կուսակցություն, ՀԱԿ:

Հեռուստատեսությունում եթերում հնչել են միայն երկու (Երկիր Ծիրանի եւ Ժառանգություն) կուսակցությունների կարծիքները բանակի խնդիրների մասին:

Ավելի մանրամասն տես՝ ՀԱՎԵԼՎԱԾ. Ովքե՞ր եւ ինչպե՞ս:

ԱԶԳ-ԲԱՆԱԿԻՆ ՈՒՂԵԿՑՈՂ ԻՆՖՈՐՄԱՑԻՈՆ ՖՈՆԸ

Բանակի մասին, բայց Ազգ-բանակ հայեցակարգի ընդունման գործընթացի հետ առաջին հայացքից չառնչվող խնդիրների շարքում կան մի քանիսը, որոնք քարոզչական տեսանկյունից սպասարկում էին Ազգ-բանակի առանցքային դրույթները. «բանակը սովորական քաղաքացիներինն է» եւ «կա կապ բանակի ու ժողովրդի միջեւ՝ թելադրված անվտանգության հրամայականով»: Այս գիծը ցայտուն պատկերվում էր, օրինակ, «Կյանքը սահմանին» հաղորդաշարի 12 թողարկումներից յուրաքանչյուրում: Ամեն մեկը նվիրված էր սահմանամերձ մեկ բնակավայրի, յուրաքանչյուրում իրենց առօրյան ներկայացնելու հնարավորություն ունեին երեք կարգի հերոսներ՝ սովորական բնակիչները, այդ տարածքում տեղակայված ՁՈԻ ստորաբաժանումների զինվորներն ու սպաները, այդ զորամասերում ծառայող հոգեուր սպասավորները: «Դիրքերում» հաղորդաշարի մեր հետազոտության ժամանակահատվածում եթեր հեռարձակված

թողարկումները նույնպես ցույց են տալիս, թե որքան են գործնականում բարելավվել շփման գծի կահավորումը, ենթակառուցվածքները: Սա մի կողմից՝ բացառապես զինծառայողների դիմանկարներ կերտող հաղորդաշար է, մյուս կողմից՝ Ազգ-բանակի հետ կապված առարկումներին, բանավեճերին բանակայինների շուրթերով, տեղերից արձագանք է: Օրինակ՝ տարկետման իրավունքի հետ կապված սուր բանավեճերի ֆոնին «Դիրքերում» հաղորդաշարը հարցեր էր ուղղում զինվորներին՝ ծառայությունն իսկապե՞ս իրենց խանգառելու է հետագայում կրթությունը շարունակելու գործում: Կամ՝ հոգեւոր ճեմարանի ուսանողներին տարկետում տալ/չտալու, բանակում նաեւ կրոնական ազատությունների ու իրավունքների մասին բանավեճերի ֆոնին «Դիրքերում»-ը նույն հարցն ուղղում էր զինվորականներին՝ պարտադի՞ր է, արդյոք, ոչ առաքելական եկեղեցու հետեւորդ զինվորականների համար աղոթքներին մասնակցելը եւ այլն:

Հայրենասիրական պաթետիկ ուղերձներ էին պարունակում բանակում ներկայումս ծառայող տարբեր աստիճանի զինվորականների մասին պատմությունների/դիմանկարների շարքերը, որոնք լսարաններին էին ներկայացնում եւ օնլայն ՁԼՄ-ները, եւ հեռուստաընկերությունները:

Առհասարակ Ազգ-բանակ հայեցակարգի ընդունման գործընթացի օրերին այսպես կոչված ոչ ազգբանակային խնդիրներից յուրաքանչյուրն ընկալվում էր իր ուրույն քարոզչական գործառնությով: Օրինակ՝ բանակում եւ բանակայինների կողմից տարբեր իրավախախտումների գործերով դատավարությունների մասին տեղեկատվությունը, որը հետագոտության ժամանակահատվածում էական տեղ է ունեցել (օնլայն ՁԼՄ-ներում այս խնդիրների խումբը գրավում է 5-րդ հորիզոնականը, առաջ անցնելով՝ սոցիալական, ներքաղաքական, կոռուպցիայի եւ մի շարք այլ, օֆլայն խորհրդարանական հարթակներում առավել ինտենսիվ քննարկվող խնդիրներից), լսարաններին ներկայանում էր ուղերձով՝ բանակում հանցագործությունները բացահայտվում եւ մեղավորները պատժվում են: Նախկինում բանակում իրավախախտումների առիթով այս քանակի հաղորդագրություններ մեղիային չեն տրամադրվել:

Հեռուստաընկերություններում վերը բերված օրինակները համալրվում էին նաև բանակի մասին առանձին վավերագրական եւ գեղարվեստական ֆիլմերով/հաղորդումներով, սոցիալական հոլովակներով («Սահմանին» սերիալը՝ Շանթում, բոլոր հեռուստաընկերություններում ձմեռային գորակոչին ընդառաջ՝ ՊՆ-ի կողմից պատրաստված «Ես եմ» ծրագրի մասին հոլովակը):

Հանրայինի միայն արբանյակային լսարանների համար հեռարձակվող «Ազգ-բանակ» հաղորդաշարը թողարկումից թողարկում անդրադառնում էր հայեցակարգի հետ կապված տարբեր եզրերի: Միջինը 20 րոպե տեւողությամբ հաղորդումները ռազմական ոլորտում Սփյուռքի դերակատարման, հայեցակարգը կյանքի կոչելու համար Սփյուռքը ներգրավելու մասին չէին: Այլ՝ թե ի՞նչ է Ազգ-բանակը ռազմաքաղաքական, սոցիալ-հոգեբանական, ազգային գաղափարախոսության, Ղարաբաղյան հակամարտության հետագա զարգացումների եւ մի շարք այլ տեսանկյուններից: Համահայկական աշխարհագրական ասոցիացիան այս հաղորդաշարը ներկայացնում էր ՀՀ ՊՆ-ի հետ համատեղ:

Զինվորական համազգեստով մարդկանց ներկայությունը հեռուստաընկերությունների էթերում ավելացել էր նաև այնպիսի հոլովակների շրջանառման արդյունքում, որոնք թեմատիկ առումով բացարձակ ոչ մի աղերս չունեին բանակի հետ: Ինչպես օրինակ՝ շրջակա միջավայրը մաքուր պահելու կոչերով ՀՀ կառավարության ծրագրով պատրաստված «Մաքուր Հայաստան» սոցիալական հոլովակներից մեկը:

ՏԵՍԱԿԵՏՆԵՐԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆ. PRO ET CONTRA

Մեդիահարթակներում արտացոլված բանավեճերը հիմնականում ծավալվել են կրթության, տարկետման իրավունքի, սոցիալական արդարության, կոռուպցիոն սողանցքների, առողջապահական համակարգի, անվտանգության եւ շոշափեիորեն ավելի քիչ՝ ժողովրդավարական ազատությունների հարցերով: Բերվող հիմնավորումները

հաճախ հակադիր համեմատական են եղել «ընդունում եմ/չեմ ընդունում, կվնասի/չի վնասի, կնպաստի/չի նպաստի» սխեմայով: Ստորեւ բերված օրինակները այդ շարքերից են:

Կրթություն/գիտություն/տարկետում

■ **Pro** - Տարկետման իրավունքի փոփոխությունը բարձրացնելու է բուհերի կրթական մակարդակը, քանի որ «բուհերում սովորելու են նրանք, ովքեր իրոք ցանկանում են բարձրագույն կրթություն ստանալ և ոչ թե նրանք, ովքեր բուհերն օգտագործում են բանակից խուսափելու համար»:

■ **Contra** – «Փաստացի տարկետում տրվում է այն ուսանողներին, ովքեր ավարտելուց հետո պետք է ծառայեն որպես սպա: Այսինքն՝ իրենք չեն նպաստելու գիտության, կրթության զարգացմանը: Օրինագծից բխող հետևանքները՝ սովորելու մոտիվացիայի կտրուկ անկում, բուհ ընդունվողների թվի կրճատում, դպրոցահասակ տղաների արտագաղթ, գիտությամբ զբաղվելու և Հայաստանում մնալու մոտիվացիայի վերացում»:

■ **Pro** – Օրենքը նպաստելու է այն բանին, որ «գիտությամբ կզբաղվեն նրանք, ովքեր իսկապես ուզում են զբաղվել գիտությամբ: Կան օրինակներ, երբ բանակից հետո շարունակել են եւ կրթությունը, եւ գիտական աշխատանքները», «Հայաստանում գիտական աստիճան ստացողների միայն 12-15% է մնացել գիտության ոլորտում: Սա ոչ մի միջազգային չափանիշի մեջ չի տեղավորվում»:

■ **Contra** – Օրենքը վտանգելու է գիտության զարգացումը, քանի որ «չի բերվել համապատասխան վերլուծություն և փորձագիտական աշխատանք, որով հիմնավորվի, որ բանակից հետո մարդիկ գալիս և ավելի լավ են սովորում», «Բանակը փոխում է մարդու աշխարհայացքը եւ դրանից հետո կրթությունը շարունակել չեն ուզում», «Երկու տարվա ընդմիջումը վնասում է կրթության անընդհատությանը, ինչը հատկապես կարեւոր է բնագիտական ոլորտում», «Անդառնալի հարված հասցնելով գիտական մտքին և նորարարությանը, այն խիստ կասկածի տակ է դնելու ողջամիտ ապագայում արդիական տնտեսություն, կրթական, առողջապահական, պաշտպանական համակարգեր ունենալու հնարավորությունն ու հեռանկարը»:

■ **Pro** – Օրենքը վերացնելու է անարդարությունն այս հարցում, քանի որ «կես միավորի տարբերությամբ մեկը գնում է բանակ, մյուսը շարունակում է կրթությունը բուհում»:

■ **Contra** – «Աղարություն հաստատել առանց այս օրենքի էլ կարելի է, արդարություն հաստատելու գործը զինվորական ծառայության հարցից չեն սկսում, դա արսուրդ է»:

■ **Pro** – «Բոլորը պետք է ծառայեն բանակում, եւ սա է արդարության վերականգման եղանակը»:

■ **Contra** – «Հետևանքներն անկանխատեսելի են, համաձայն չեմ պնդման հետ, թե դրույթը միտված է սոցիալական արդարության վերականգնմանը: Սա նախագիծ է, որ սոցիալական արդարության կարգախոսի ներքո մեզ տանելու է սոցիալական բևեռացման», «Այս օրենքը որևէ գործիք չի տալիս՝ բանակում հավասարություն ստեղծելու: Կարելի էր արդարություն հաստատել առանց այդ օրենքի, եթե լիներ ցանկություն, և վաղն այդ արդարությունը չի հաստատվի, եթե չլինի ցանկություն»:

Կոռուպցիա/ առողջապահություն/արտագաղթ

■ **Pro** – Օրենքը եւ տարկետման փոփոխությունը նպաստելու են կոռուպցիոն սողանցքները փակելուն, «Մենք նվազեցնում ենք կոռուպցիոն ռիսկերը՝ սոցիալական արդարությունը պահելով: Բոլորի համար գործում է մեկ օրենք»:

■ **Contra** – Տարկետման փոփոխությունը «ստեղծելու է նոր կոռուպցիոն ռիսկեր առողջապահության և պաշտպանության ոլորտներում», «Եթե կրթության ոլորտում կա կոռուպցիայի խնդիր, ինչո՞ւ դա չի լուծվում ոլորտի ներսում, այլ փոխվում է տարկետման համակարգը», «Խնդիրը կտեղափոխվի այլ ոլորտ՝ բժշկասոցիալական հանձնաժողովներ, և հանկարծ կպարզվի, որ մարդիկ, որոնք իրենց վարքագծով առողջ մարդու տպավորություն են թողնում, ունեն «դարակազմիկ» հիվանդություններ և կազատվեն զինծառայությունից. դա անընդունելի մոտեցում է»:

■ **Pro** – «Այսուհետեւ բուժզննումների եւ հետազոտությունների ընթացակարգերը, ինչպես նաեւ զինվորական ծառայություն կրելուն հակացուցված հիվանդությունների ցանկը կորոշվեն կառավարության որոշմամբ՝ ներկայումս գործող կարգի փոխարեն, երբ հաստատում է պաշտպանության նախարարը»:

■ **Contra** – «Առողջական խնդիրներ ունենալու պատճառով բանակից ազատվողների թիվը սուկալի մեծ է, բայց, քանի որ այդտեղ պայքարելը բարդ է, խնդիրներ են առաջանում, դիմողները շատ են, ներքին կոռուպցիոն ռիսկեր են առաջանում, գնացել են այս տարբերակով»:

■ **Pro** – Օրենքը չի կարող նպաստել արտագաղթին, «Բացարձակ ոչ, որովհետև տարկետումից օգտվում է հասարակության շատ փոքր հատված, մնացածը պարտադիր ծառայության ժամկետի տակ են: Հետևաբար՝ չեմ կարծում, որ օրենսդրության նման վերանայումը մեծ խթան էր դառնալու լրացուցիչ ինչ-որ արտագաղթային հոսքերի»:

■ **Contra** - Սկսված գործընթացն արդեն իսկ խթանում է արտագաղթին, որը մտահոգվելու լուրջ առիթ է: Արտագաղթը նոր թափ է առնելու այս օրենքով, «Բանն այն է, որ ուսման հիմքով տարկետման իրավունքի չեղարկումը, որը բազմաթիվ քաղաքացիների համար զինվորական ծառայությունից խուսափելու «սողանք» էր հանդիսանում, հիմա շատերի համար ծառայությունից խուսափելու նոր դուռ կարող է բացել՝ ՀՀ քաղաքացիությունից հրաժարվելը եւ այլ երկրի քաղաքացի դառնալը», «Ես նաև ուսուցիչ եմ աշխատում, ու ամեն անգամ սեպտեմբերի 1-ին ցավով նկատում եմ, որ տղա երեխաների ծնողներն իրենց երեխաների հետ հեռանում են Հայաստանից: Լավ կլիներ, որ իրենք դուրս գային իրենց կաբինետներից ու մտնեին ժողովրդի մեջ»:

Անվտանգություն

■ **Pro** – «Նոր մեխանիզմները եւ կարգավորումները առավելագույնս նպաստելու են, որ մենք իրականացնենք պատշաճ պաշտպանություն, զինված ուժերի արդյունավետ դեկավարում եւ վերահսկում»:

■ **Contra** – «Մեր բանակում արձանագրված կորուստների միայն կեսն են թշնամական գործողությունների հետևանք, մնացած դեպքերում գործ ունենք ոչ արդյունավետ կառավարման, ոչ կանոնադրական հարաբերությունների հետևանքների հետ: Պատերազմի հավանականությունը հակադարձ համեմատական է Հայաստանի կառավարման էֆեկտիվությանը: Որքան վատ է կառավարումը, այնքան մեծ է պատերազմի հավանականությունը»:

■ **Pro** - «Եթե երկիրը պաշտպանված չլինի, ինչքան ուզում է երկրում գիտնական լինի, դա քոռ կոպեկի արժեք չունի: Առաջինը պետք է մտածենք պաշտպանության մասին»:

■ **Contra** – «Զենքի միջոցը ամենավերջինն է, որ պիտի օգտագործվի, մինչ այդ կա գիտելիքի ուժ, տնտեսական անվտանգություն, լավ դիվանագիտություն, երբ դրանք թուլանում են, մնում է սպառազնությունը»:

■ **Pro** – «Բոլոր փոփոխություններն ունեն մեկ վերջնական նպատակ. ամրապնդել մեր պաշտպանունակությունը, կատարելագործել հակառակորդին զսպելու մեխանիզմները և բարձրացնել զինձառայողների իրավական ու սոցիալական պաշտպանվածության մակարդակը»:

■ **Contra** – «Բայց ցավոք, բանակի հզորացումը չի կապվում նոր տեխնոլոգիաների ներմուծման հետ, այլ գլխաքանակի ավելացման, որն ինքն իրենով վտանգ է ներկայացնում»:

Ազատություններ

■ **Pro** – «Նրանք, ովքեր օրինական հիմունքներով ազատվել են զինվորական ծառայությունից, պետք է հստակ իմանան իրենց անելիքը պատերազմի դեպքում: Դա որեւէ կապ չունի միլիտարիզացիայի հետ»:

■ **Contra** – «Այս օրենքով հասարակությունն ու երկիրն ավելի են միլիտարիզացվում», «Երբ մեր պետության մեջ առաջնահերթությունը տրվում է բանակին եւ ոստիկանությանը, սա խոսում է այն մասին, թե ինչպիսի հասարակություն են ուզում կառուցել իշխանությունները: Եթե մենք ուզում ենք Հայաստանը դառնա Իսրայել, մի մոռացեք, որ Իսրայելի կարեւորագույն բաղադրիչը ժողովրդավարությունն է, որը դուք ոտնահարում եք կեղծ հայրենասիրական պաթոսի ներքո»:

Ինչպե՞ս արձագանքեցին լսարանները Ազգ-բանակի շրջանակներում առաջ քաշված դրույթներին:

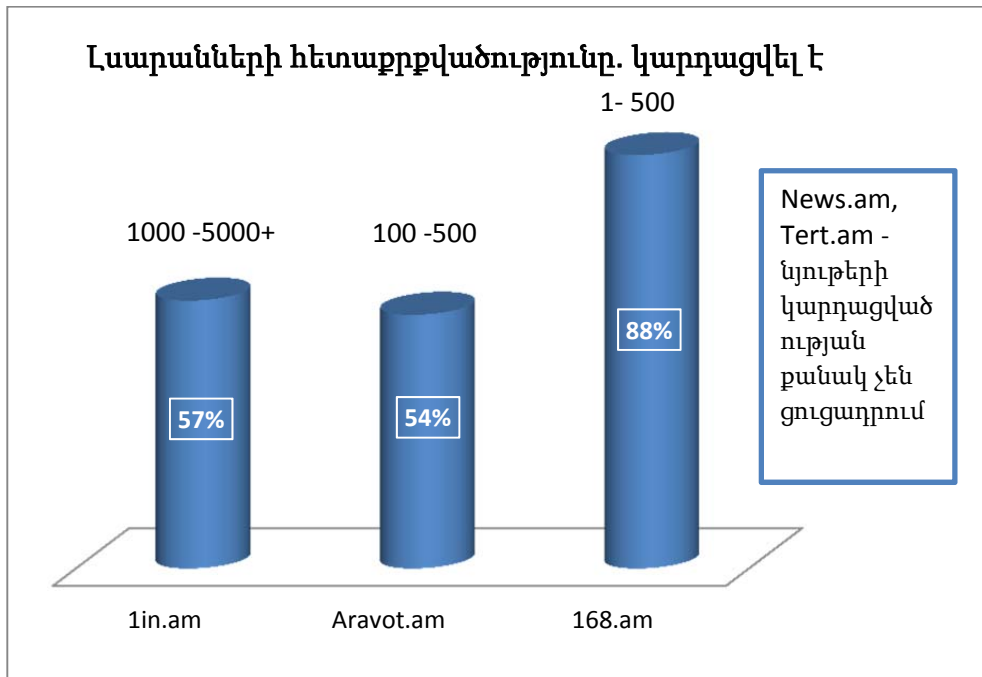
Լսարանների ի՞նչ հետաքրքրություն էր առաջացնում բանակի թեման իր ամբողջության մեջ:

Սրանք մեր հետազոտության մյուս ուղղության հարցադրումներ էին, որոնց պատասխանը օնլայն մեդիայի օրինակով է ներկայացված:

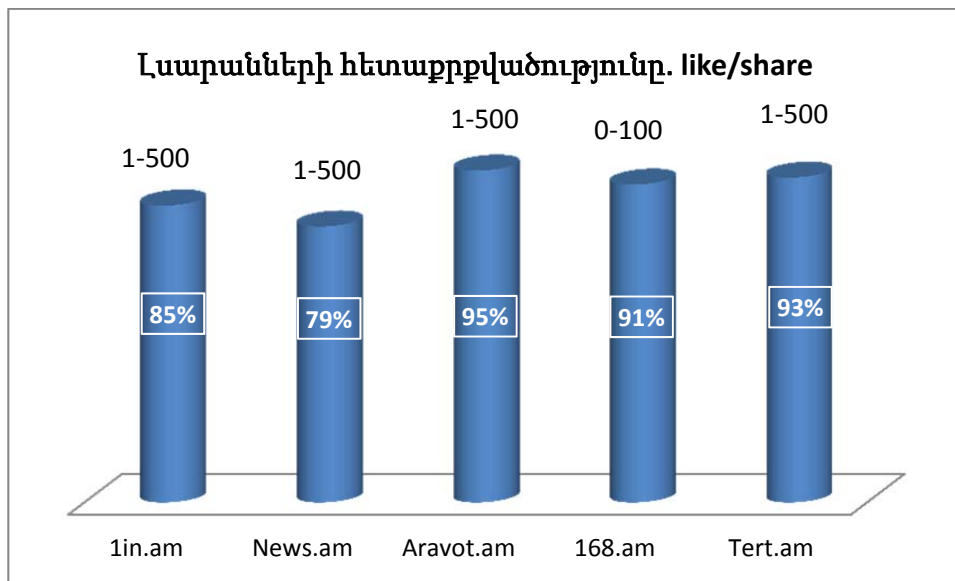
ԲԱՆԱԿԻ ԹԵՄԱՆԵՐՈՎ ԼՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԵՏԱՔՐՔՐՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿՆԵՐԸ

Առանձին բացառություններով, օնլայն ՁԼՄ-ների լսարանների արձագանքների եւ բանակի թեմաներով նյութերի կարդացվածության աստիճաններն այդ լրատվամիջոցներին բնորոշ տիրույթներում են եղել: Չնայած այն հանգամանքին, որ բանակի թեման ստաբիլ ուշադրության արժանացող թեմաներից է համարվել հատկապես վերջին մի քանի տարիների ընթացքում:

Օրինակ՝ 1in.am-ի բանակի թեմայով բոլոր նյութերի մոտ կեսը կարդացվել է 1000-ից մինչեւ 5000 եւ ավելի անգամ, Aravot.am-ի այդ կարգի նյութերի կեսը՝ 100-500 կարդացվածության տիրույթում են եղել, 168.am-ի նյութերի ճնշող մեծամասնությունը՝ 88% -ը, մնացել է 1-500 տիրույթում:

Ավելի ցածր է եղել լսարանների ակտիվ արձագանքների մակարդակը: Բոլոր լրատվամիջոցների բանակի մասին նյութերի ակնհայտ մեծամասնությունը կայուն ստացել է 1-500 like/share. 168.am-ի նյութերի 91%-ը ունեցել է 1-100 like/share:

Առանձնակի հետաքրքրություն են առաջացրել մի քանի, տարբեր բնույթի, տարբեր խնդիրներով նյութերը, որոնք միեւնույն ժամանակ կարդացվել են սովորական ցուցանիշներից մի քանի տասնյակ անգամ ավելի, եւ մի քանի հազարով ավելի հավանության են արժանացել: Ի տարբերություն, ասենք, հայաստանյան մեդիայի կողմից Ազգ-բանակի շրջանակներում ինտենսիվ լուսաբանված տարկետման եւ այդ առիթով

կրթության եւ գիտության բնագավառի խնդիրների արձագանքներին: Այդ թվում՝ ուսանողական բողոք-երթերի, հանդիպումների, հացադուլի մասին նյութերը:

Առավել կարդացված եւ լսարանների կողմից առավել արձագանքված նյութերը բանակում հանցագործություն կատարած զինձառայողների նկատմամբ քրեական գործերի մասին պատմություններ են, ներքաղաքական խնդիրներով սկանդալային բնույթի հրապարակումներ, շփման գծում վիրավորված եւ այժմ բուժում ստացող նախկին զինձառայողների մասին պատմություններ, բանակում ծառայության ժամկետի փոփոխման մասին նյութեր եւ այլն: 1in.am –ում բանակի թեմայով առավելագույն կարդացված նյութը «Վիզեն Սարգսյանին «փչացնելու» օպերացիան հաջողությամբ ավարտված է» հոդվածն է (բանակից խուսափելու թեմա), կարդացվել է 160 920 անգամ: Aravot.am-ում առավելագույն կարդացված նյութի՝ («Ադրբեջանական զինուժը գնդակոծում է Բարեկամավանը», Ղարաբաղյան հակամարտության թեմա) ցուցանիշը՝ 13647 է, 168.am-ում այս ընթացքում ամենից շատ անգամ կարդացվել է «ՊՆ հետ պայմանագիր կնքած պարտադիր զինձառայության ժամկետը սահմանվում է մոտ 3 տարի, իսկ տարկետման իրավունքը խիստ սահմանափակվում է» նյութը (կարդացվել է 12413 անգամ եւ երեք անգամ գերազանցել է կարդացվածության հաջորդ ամենաբարձր ցուցանիշին)³:

Օնլայն ՁԼՄ-ներում բանակի մասին առավել կարդացված 5-ական նյութերի եւ դրանց մեջ արժարժված խնդիրների ցանկը տես՝ **ՀԱՎԵԼՎԱԾ. Բանակի մասին լսարանի մաքսիմալ հետաքրքրությունն առաջացրած նյութերը եւ խնդիրները՝ ըստ կարդացվածության եւ like/share ցուցանիշների**):

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Ըստ էության Ազգ-բանակ հայեցակարգը հայտարարվեց որպես ռազմական բնագավառի մենեջմենթի բարելավման, հանրության եւ բանակի միջեւ կապը,

³ Այս եւ կարդացվածության, like/share –երի տվյալները արձանագրել ենք հրապարակումների հաջորդ օրվա դրությամբ:

բանակի նկատմամբ վերաբերմունքը եւ բանակի հետ առնչությունները պատերազմական եւ խաղաղ պայմաններում կանոնակարգելու բանաձեւ: Չնայած որ այդ կապն ու վերաբերմունքը (միանշանակ դրական՝ բանակում ծառայող եւ սահմանին կանգնած հայ զինվորի, եւ տարբեր՝ սպայի եւ ավելի բարձր կոչումով զինվորականների կերպարների նկատմամբ) առանց այդ էլ ցայտուն դրսևորվում էր մի շարք հանգամանքների եւ իրադարձությունների բերումով. պարտադիր երկամյա ժամկետային ծառայություն (որի հետեւանքով բնակչությունը բանակում ուներ/ունի գորակոչված զինծառայող որդիներ, զարմիկներ, մոտ ընկերների որդիներ եւ ծանոթների ծանոթներ եւ այլն), Ղարաբաղյան շփման գծում տարբեր աստիճանի եւ տևողության լարվածության պայմաններում կամավորների մոբիլիզացիայի փորձ, բանակին տարբեր ձևով օգնելու պրակտիկա:

- Ազգ-բանակ հայեցակարգի առիթով մեդիադիսկուրսը ծավալվում էր ԱԺ-ում քննարկում/բանավեճերի, ելույթների հետքերով, հաճախ՝ դրանց հետ կապված ներքաղաքական ու քաղաքացիական գործընթացների առիթներով: Հանրային քննարկման դնելու եւ ոչ թե նորամուծությունները «շարքով մարշ» ընդունելու անհրաժեշտության մասին ի սկզբանե հայտարարել էին հայաստանյան իշխանություններն ու պաշտպանական գերատեսչությունը: Եվ դրա գաղափարական/ քարոզչական պատճառը մեր համոզմամբ այն էր, որ այդպես էր պահանջում նաեւ Ազգ-բանակի առանցքային՝ բանակի եւ հանրության միասնականության դրույթը: Սակայն հանրության ոչ միանշանակ, որոշ պարագաներում քննադատական վերաբերմունքը հիմնականում բխում էր այն հանգամանքից, որ այդ նորամուծությունների շեշտադրումները (մասնավորապես՝ «Ես եմ», «Պատիվ ունեմ» ծրագրերն) ավելի շատ վերաբերում էին ոչ այնքան բանակի ներսում կատարվելիք բարեփոխումներին, որքան նախաբանակային (գորակոչ եւ տարկետման իրավունք, բանակից հետո սոցիալական փաթեթներ եւ այլն) եւ ետբանակային փուլերին: Այլ խոսքերով, հայտարարված նորամուծությունները չէին արդարացնում հանրության մի հատվածի սպասելիքները, դրանք չէին պատասխանում ապրիլյան պատերազմից հետո առավել ցայտուն եւ որպես սոցիալական պահանջ բարձրացվող սուր հարցադրումներին՝ «անվտանգության ամրապնդման համար վերացրեք կոռուպցիան եւ իրավական կամայականությունները», «բանակի համար փող կա,

լավ փնտրեք եւ արդյունավետ օգտագործեք պետական ռեսուրսները»: Չնայած որ, Ազգ-բանակի օգտին հիմնավորումների մի մասը ձեւակերպվում էր հանրային հարցադրումներին համահունչ: Ինչպես օրինակ սա՝ «Ամեն կորցրած լումա մեր զենք, զինամթերք գնելու վրա ազդող գործոն է: Ամեն չարաշահումը յուրաքանչյուրիս ընտանիքի անվտանգության խնդիր է» (ՀՀ պաշտպանության նախարար Վ.Սարգսյան):

- Հետազոտության ժամանակահատվածում բանակի խնդիրների մեծ մասը (օնլայն 5 ՁԼՄ-ներում՝ 62%, 5 հեռուստաընկերությունների թվով 23 հաղորդումների թողարկումներում՝ 65%) վերաբերել են Ազգ-բանակ հայեցակարգին: Եվ դա հիմնականում՝ հայեցակարգի շուրջ ծավալված քննարկումների փուլում էր՝ 2017 թ. հոկտեմբեր-նոյեմբերին:
- Ոչ ազգբանակային հարցերի չափաբաժինը (օնլայն մեդիայում՝ 38%, հեռուստահաղորդումներում՝ 35%) լսարաններին մատուցվել է հետազոտության բոլոր երեք ամիսների ընթացքում: Հանրությանը հասցեագրված իրենց ուղերձներով «ոչ ազգբանակային», ֆոնային հարցերի որոշ խմբեր ուղղված են եղել հայեցակարգի նկատմամբ հանրային վերաբերմունքի վրա դրական ազդեցություն գործելուն: Օրինակ, աննախադեպ քանակի նյութեր են հրապարակվել բանակում կատարված իրավախախտումների առիթով (ոչ կանոնադրական հարաբերություններ, սպանություններ/առողջական խեղումներ, ցածր կոչումներով սպաների կոռուպցիոն հանցանքներ, բանակի մատակարարման մի քանի կոռուպցիոն գործարքներ, շարային ծառայության համար ոչ պիտանի նորակոչիկների զորակոչ եւ այլն) ընթացող դատական գործերի կամ քրեական քննությունների մասին: Այս նյութերը մեդիային տրամադրվել են պաշտոնական աղբյուրներից: Կամ՝ նյութերի/սյուժեների շարքեր են թողարկվել ներկայիս եւ նախկին (ինչպես շարքային, այնպես էլ սպայական կազմի) բանակայինների դրական դիմանկարներով:
- Չնայած որ բանակի հետ կապված հարցերը ստաբիլ առաջնահերթ են եղել հանրության եւ մեդիայի համար, սակայն բանակի մասին նյութերի ինտենսիվության տեսանկյունից այս ժամանակահատվածը կարելի է համեմատել 2016թ. ապրիլյան պատերազմին անմիջապես հաջորդած ամիսների հետ: Այսպես, հետազոտության 93-ից 30-32 օրերի ընթացքում 5 օնլայն ՁԼՄ-ներից չորսը

(1in.am, News.am, 168.am, Tert.am) բանակի մասին օրական հրատարակել է 10-36 նյութ:

- Հեռուստաընկերություններում բանակի թեմաները շոշափվել են անհամեմատ ավելի մեծ ինտենսիվությամբ: Եվ դա ոչ միայն այն պատճառով, որ բանակի խնդիրները ներկայացվել են լրատվական-վերլուծական, բանավիճային եւ թոքշոուի ժանրի հաղորդումներում (խոսող գլուխների մասնակցությամբ), այլ եւ գեղարվեստական եւ վավերագրական ժանրի հաղորդումներում: Ինչպես օրինակ՝ Առաջին ալիքի «Կյանքը սահմանին», Շանթ հեռուստաընկերության «Դիրքերում» հաղորդաշարերն են: Հեռուստատեսային եթերում քարոզչական ընդգծված ուղղվածության են եղել նաեւ սոցիալական հոլովակները, առանձին վավերագրական ֆիլմերն ու գեղարվեստական սերիալները: Անգամ այնպիսի հոլովակները, որոնք բանակի հետ թեմատիկ ոչ մի աղերս չունեն:
- 2017 թ. հոկտեմբեր-նոյեմբերին առավել ինտենսիվ ծավալված քննարկումներն ընդհանուր առմամբ նաեւ պաշտոնական մակարդակում խախտեցին բանակի թեմայի տարուն: Օնլայն ԶԼՄ-ներում եւ հեռուստատեսային եթերում սկսեցին շրջանառվել բանակային այնպիսի խնդիրներ, որոնք մինչ այդ բնորոշ էին հայկական սոցցանցային տիրույթներին: Հայկական բանակի խնդիրներին այս բազմազանությամբ մեղիան չէր անդրադարձել նախկինում: Ընդ որում՝ երկրի ռազմական գերատեսչության տարբեր աստիճանի ներկայացուցիչների արձագանքներով եւ մասնակցությամբ: Օրինակ՝ բանակում կոռուպցիոն սողանցքները փակելու անհրաժեշտության մասին պնդումները այդ օղակների ներկայացուցիչների կողմից նախելառաջ հաստատում էին, որ այդ սողանցքները այնուամենայնիվ կան, նույնը՝ հայտարարություններն այն մասին, թե ինչ է նախատեսվում նոր հայեցակարգով գորակոչի ժամանակ բժշկական հանձնաժողովների կոռուպցիոն գործարքները վերացնելու համար:
- Ինֆորմացիոն գործընթացները զարգանում էին ձնագնդի սկզբունքով՝ առաջ մղելով ոչ «օրակարգային», այսինքն՝ ոչ բուն ազգբանակային թեմաներ: Թեմաներ, որոնք ծագում ու ծավալվում էին Ազգ-բանակ հայեցակարգի առիթով, սակայն շղարշում էին այլ ուղղության հարցերը: Ինչպես օրինակ՝ բանակից խուսափած պաշտոնյաների թեման, որը զարգացավ թե տարկետման իրավունքի սահմանափակման, թե սոցիալական արդարության եւ սոցիալական վերելակի մասին պնդումների ֆոնին: Խուսափման թեման ներքաղաքական

շեշտադրումներով ծավալվեց այն բանից հետո, երբ ֆեյսբուքում բանակից խուսափած մի պաշտոնյայի մասին ակնարկներ գրեց համակարգում ռազմական բժիշկ աշխատած, պաշտպանության նախկին նախարարի կինը՝ Ռ.Խաչատրյանը: Օնլայն մեդիան երկար ժամանակ էլ բազմակողմանի անդրադարձավ խուսափման խնդրին: Հեռուստաընկերությունները Ռ. Խաչատրյանի այս մի քանի գրառումներին չանդրադարձան: Ջորակոչի/տարկետման իրավունքի խնդիրը խթանեց նաև կրթության/գիտության խնդիրների բավական ինտենսիվ եւ մինչ այդ աննախադեպ ծավալի քննարկումներին: Հոկտեմբեր-նոյեմբերի ուսանողական շարժում-բողոքի ակցիաները, հացադուլները ոչ միայն առիթ տվեցին անդրադառնալու կրթության եւ գիտության բնագավառի բազմաթիվ խնդիրներին, այլև երկրում ներքաղաքական պայքարի, քաղաքացիական շարժումների, խոսքի ազատության եւ այլ հարցերին:

- Օնլայն ՁԼՄ-ներում բանակի մասին նյութերում արժարժված խնդիրների ռեյտինգներում առաջին 5 հորիզոնականներում՝ ծառայություն/գորակոչն է, Ղարաբաղյան հակամարտության շփման գծում տեղի ունեցող միջադեպերի եւ լարվածության թուլացման հարցերը, կրթության, անվտանգության հարցերը, բանակում կատարված իրավախախտումների առիթով դատավարությունների ու դատավճիռների մասին հաղորդագրություններ:
- Հեռուստահաղորդումներում առաջին հինգ հորիզոնականները զբաղեցրել են Ղարաբաղյան հակամարտությունը (վերը նշված տեսանկյունից), ծառայություն/գորակոչը, կրթությունը, անվտանգությունը, սոցիալական հարցերը:
- Ներքաղաքական ազատությունների հետ կապված հարցերը շատ ավելի պակաս անգամ են արժարժվել, քան օրինակ Ադրբեջանի՝ որպես հակառակորդ բանակի մասին նյութերը: Դա այդպես է եղել եւ օնլայն մեդիայում, եւ՝ հեռուստահաղորդումներում:
- Ինֆորմացիոն մակարդակում Ազգ-բանակի հայեցակարգը միանշանակ դրական, կամ միանշանակ բացասական տեսանկյունից չի լուսաբանվել: Օնլայն ՁԼՄ-ներում եւ հեռուստատեսությունում դրական նշանով արտահայտվածների շարքում մնացածից էականորեն առաջ են եղել ՀՀ ՊՆ եւ ՋՈՒ ներկայացուցիչները, պետական գործիչները: Հեռուստաընկերություններում նրանք միասնաբար կազմել են բոլոր «խոսող գլուխների» 1/3 մասը (32%):

- Բացասական նշանով հայեցակարգի մասին արտահայտված անձինք օնլայն ՁԼՄ-ներում եւ հեռուստաընկերություններում հասարակական/մասնագիտական տարբեր խմբերի ներկայացուցիչները, առանձին փորձագետներն են եղել: Չնայած, որ հեռուստաընկերություններում ոչ պետական եւ ոչ քաղաքական սեզմենտների այս ներկայացուցիչները նաեւ մոտավորապես նույնքան դրական կարծիքներ ու մոտեցումներ են ցուցաբերել հայեցակարգի նկատմամբ: Հատկանշական է, որ Ազգ-բանակի մասին եթերում հնչած քննադատական խոսքը մեծ մասամբ կապված է եղել օրվա լրատվության հետ: Իսկ դրական կարծիք հայտնողները մեծ մասամբ հեռուստատաղավարներ հարցազրույցի կամ բանավեճի հրավիրված հյուրերն են եղել:
- Հայաստանյան քաղաքական ուժերից թե օնլայն ՁԼՄ-ներում, թե հեռուստահաղորդումներում Ազգ-բանակի առնչությամբ արտահայտվածները գլխավորապես եղել են խորհրդարանական կուսակցությունների/խմբակցությունների ներկայացուցիչները: Օնլայն ՁԼՄ-ներում ամենից շատ արտացոլվել է ՀՀԿ (5,5%), Ելք (4,5%), Ծառուկյան դաշինք (0,9%), եւ ՀՅԴ (0,4%) կարծիքները: Հեռուստատեսությունում այս հերթականությունը պահպանվել է: Ինչ վերաբերում է արտախորհրդարանական քաղաքական ուժերին, ապա նրանք անհամեմատ ավել քիչ են հանդես եկել մեդիա հարթակներում: Օնլայն ՁԼՄ-ներում բանակի թեմայով հրապարակվել են 5 արտախորհրդարանական քաղուժերի կարծիքները (Երկիր Ծիրանի կուսակցություն, Ազատ դեմոկրատներ, Առաքելություն կուսակցություն, Ազգային պետություն կուսակցություն, ՀԱԿ), իսկ հեռուստահաղորդումներում՝ երկու (Երկիր Ծիրանի եւ Ժառանգություն) կուսակցությունների կարծիքները:
- Չնայած որ բանակն ավանդաբար հասարակական հետաքրքրությունների առանցքային թեմաներից է, բայց հիմնականում այս թեմաներով նյութերի նկատմամբ օնլայն տիրույթի լսարանները առանձնակի հետաքրքրությամբ չեն վերաբերվել: Այդ թվում՝ ինտենսիվ լուսաբանված կրթության, տարկետման, ուսանողական բողոք-երթերի, նրանց եւ ՀՀ ԿԳ եւ ՊՆ նախարարների, ՀՀ վարչապետի հետ հանդիպումների, նրանց հացադուլի մասին նյութերի նկատմամբ: Կարդացվածության եւ լսարանների արձագանքների (like/share) ցուցանիշները մնացել են ամեն մի ՁԼՄ-ի սովորական տիրույթներում: Օրինակ՝ 1in.am-ի բանակի թեմայով բոլոր նյութերի մոտ կեսը կարդացվել է 1000-ից մինչեւ 5000 եւ ավելի անգամ, Aravot.am-ի այդ կարգի նյութերի կեսը՝ 100-500

կարդացվածության տիրույթում են եղել, 168.am-ի նյութերի ճնշող մեծամասնությունը՝ 88% -ը, մնացել է 1-500 տիրույթում: Ավելի ցածր է եղել լսարանների ակտիվ արձագանքների մակարդակը: Բոլոր լրատվամիջոցների բանակի մասին նյութերի ակնհայտ մեծամասնությունը կայուն ստացել է 1-500 like/share. 168.am-ի նյութերի 91%-ը ունեցել է 1-100 like/share:

Առանձին բացառություններ են կազմել բանակում հանցագործություն կատարած զինծառայողների նկատմամբ քրեական գործերի մասին պատմություններով, ներքաղաքական խնդիրներով սկանդալային բնույթի հրապարակումները, շփման գծում վիրավորված եւ այժմ բուժում ստացող նախկին զինծառայողների մասին պատմությունները, բանակում ծառայության ժամկետի փոփոխման մասին նյութերը: Մրանց կարդացվածության եւ լսարանների կողմից արձագանքների ցուցանիշները մի քանի տասնյակ անգամ բարձր են եղել սովորական մակարդակներից:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

1. Ինչի՞ մասին. բանակի մասին նյութերում խնդիրների ռեյտինգ

Ինչի՞ մասին. խնդիրների ռեյտինգ օնլայն Զլվ-ներում

Խնդիրներ	1in.am	News.am	Aravot.am	168.am	Tert.am	Ընդամենը
Ծառայություն/գորակոչ	174	180	203	125	105	787
						14,6%
Ղարաբաղյան հակամարտություն	141	114	123	194	191	763
						14,2%
Կրթություն/գիտություն	157	129	153	86	142	667
						12,4%
Անվտանգություն	65	47	78	89	77	356
						6,6%
Իրավական	76	87	54	69	52	338
						6,3%
Արտաքին կապեր	88	51	31	78	69	317
						5,9%
Իրադարձային	66	51	40	47	53	257
						4,8%
Սպառազինություն	55	36	28	48	64	231
						4,3%
Սոցիալական հարցեր	35	29	53	36	41	194
						3,6%
Ներքաղաքական	65	39	18	52	13	187
						3,5%
Բանակից խուսափում	54	34	21	35	28	172

						3,2%
Կոռուպցիա	43	28	24	39	24	158
						2,9%
Հասարակության վերաբերմունքը բանակին, կապը բանակի հետ	38	27	39	29	21	154
						2,9%
Ադրբեջանի բանակ	33	25	27	28	37	150
						2,8%
Առողջապահություն	17	38	22	26	28	131
						2,4%
Տնտեսություն/բանակի մատակարարում	25	32	29	15	22	123
						2,3%
Այլ երկրի բանակ	27	13	1	34	10	85
						1,6%
Դիմանկար	11	14	25	22	9	81
						1,5%
Բանակի թափանցիկություն/ բանակի նկատմամբ հասարակական վերահսկողություն	9	8	8	13	18	56
						1,0%
Միգրացիա	2	13	15	12	9	51
						0,9%
Ժողովրդավարական ազատություններ	9	9	4	16	5	43
						0,8%
Պատմություն	8	0	8	5	5	26
						0,5%
Եկեղեցի	3	6	12	0	3	24
						0,4%
Սփյուռք	2	2	5	4	5	18
						0,3%
Բանակի լուսաբանում	4	1	2	1	4	12
						0,2%
Ընդամենը	1207	1013	1023	1103	1035	5381
	22,4%	18,8%	19,0%	20,5%	19,2%	100 %

Ինչի՞ մասին. խնդիրների ռեյտինգ հեռուստահաղորդումներում

Խնդիրներ	Առաջին ալիք					Արմենիա				Կենտրոն					Երկիր մեդիա				Շանթ			Ընդամենը
	Օրակարգ	360 աստիճան	Օրակարգից դուրս	Օրակարգ հարցազրույց	Առաջին տաղավար	Ժամը	Պոստֆակտում	Ռ-Էվոլյուցիա	Բանաձև ակուսթ	Էպիկենտրոն	Կիրակնորյա Էպիկենտրոն	Ուրվագիծ	Հայկական ուրբաթ Անցում	Դույլանի հետ	Երկիրն այսօր	Կիրակնամուտ	Երկրի հարցը	Բարձրաձայն	Հորիզոն	Կիրակնորյա հորիզոն	Հեռանկար	
Ղարաբաղյան հակամարտություն	85	13	9	1	11	40	6	2	2	36	2	4	2	1	46	9	1	0	20	8	3	301 17%
Ծառայություն/գորակոչ	33	6	9	1	0	29	6	2	6	29	1	7	2	3	43	21	10	5	26	0	3	242 14%
Կրթություն/գիտություն	33	6	4	0	2	31	7	2	8	23	5	9	4	1	28	13	15	6	18	0	5	220 12,7%
Անվտանգություն	27	1	3	0	0	22	3	3	4	8	0	8	3	0	14	7	7	1	6	1	3	121 7,0%
Սոցիալական հարցեր	22	6	4	0	7	18	6	2	2	7	0	3	0	0	15	7	2	0	8	1	4	114 6,6%
Սպառազինություն	31	6	3	0	0	10	1	2	2	7	1	3	0	0	8	8	4	0	12	0	1	99 5,7%
Հասարակության վերաբերմունքը բանակին, կապը բանակի հետ	20	5	17	0	6	3	0	0	0	9	0	1	0	0	9	2	3	0	6	0	1	82 4,7%
Արտաքին կապեր	29	0	0	2	0	6	0	2	0	3	0	2	1	1	16	4	4	0	10	0	0	80 4,6%
Իրադարձային	26	1	1	0	0	7	0	0	0	2	0	0	0	0	16	3	1	0	13	4	0	74 4,3%
Առողջապահություն	17	2	2	0	7	1	2	2	0	3	0	1	0	0	8	1	1	0	3	0	3	53 3%
Դիմանկար	6	0	2	0	3	2	0	0	0	1	4	0	0	0	20	4	0	1	0	0	0	43 2,5%

Իրավական	6	0	1	0	1	2	0	1	1	8	0	1	0	0	10	3	1	0	5	1	1	42 2,5%
Աղբբեջանի բանակ	10	1	1	0	0	4	2	1	0	2	0	2	1	0	5	0	0	0	8	0	5	42 2,5%
Տնտեսություն/բանակի մատակարարում	9	2	4	0	0	9	1	1	1	2	0	1	0	0	4	1	0	1	4	0	1	41 2,4%
Կոռուպցիա	3	0	1	0	0	2	1	3	2	2	1	3	3	0	7	3	2	0	4	0	3	40 2,3%
Բանակի թափանցիկություն եւ բանակի նկատմամբ հասարակական վերահսկողություն	3	0	2	0	0	3	2	0	0	1	0	0	0	1	6	2	1	0	4	0	2	27 1,5%
Բանակից խուսափում	5	0	1	0	0	0	0	0	1	3	1	2	0	1	0	0	0	1	5	0	2	22 1,3%
Պատմություն	6	1	0	0	5	1	0	0	0	1	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	2	19 1,1%
Ներքաղաքական	1	1	0	0	0	0	0	0	2	1	0	1	0	0	5	1	6	0	1	0	0	19 1,1%
Միգրացիա	1	1	1	0	0	0	0	1	2	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	0	2	12 0,7%
Եկեղեցի	6	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	1	0	0	12 0,7%
Ժողովրդավարական ազատություններ	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	4	3	0	0	1	0	0	11 0,6%
Բանակի լուսաբանում	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	4	0	1	2	0	0	2	11 0,6%
Սփյուռք	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	5 0,3%
Այլ երկրի բանակ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	1	0	0	1	0	0	5 0,3%
Ընդամենը	384	53	65	4	42	191	37	24	33	150	16	53	16	8	275	94	59	17	158	15	43	1737 100%

2. Ազգ-բանակի թեմային նշանային վերաբերմունք օնլայն ՁԼՄ-ներում եւ հեռուստահաղորդումներում

ՁԼՄ	+	-	0	Ընդամենը
1in.am	110	221	419	750
	15%	29%	56%	100%
News.am	112	148	395	655
	17%	23%	60%	100%
Aravot.am	209	205	293	707
	30%	29%	41%	100%
168.am	151	146	324	621
	24%	24%	52%	100%
Tert.am	94	127	379	600
	16%	21%	63%	100%
Ընդամենը	676	847	1810	3333
	20%	26%	54%	100%

ԶԼՄ/ հաղորդում		+	-	0	Ընդամենը	
Առաջին ալիք	Օրակարգ	43	2	167	212	
		20%	1%	79%	100%	
	360 աստիճան	9	0	28	37	
		24%	0%	76%	100%	
	Օրակարգից դուրս	12	1	38	51	
		24%	2%	74%	100%	
	Օրակարգ հարցազրույց	0	0	1	1	
		0%	0%	100%	100%	
	Առաջին տաղավար	1	2	19	22	
		5%	9%	86%	100%	
	Ընդամենը	65	5	253	327	
		20%	2%	78%	100%	
	Արմենիա	Ժամը	51	7	71	129
			40%	5%	55%	100%

	Պոստֆակտում	18	0	11	29
		62%	0%	38%	100%
	Ռ-Էվոլյուցիա	6	3	9	18
		33%	17%	50%	100%
	Բանաձևի ակումբ	11	12	7	30
		37%	40%	23%	100%
	Ընդամենը	86	22	98	206
		42%	11%	47%	100%
Կենտրոն	Էպիկենտրոն	15	14	67	96
		16%	14%	70%	100%
	Կիրակնօրյա Էպիկենտրոն	2	4	4	10
		20%	40%	40%	100%
	Ուրվագիծ	6	26	9	41
		15%	63%	22%	100%
	Հայկական ուրբաթ	3	5	4	12
		25%	42%	33%	100%

	Անցում Դուլյանի հետ	0	1	5	6	
		0%	17%	83%	100%	
	Ընդամենը	11	36	22	69	
		16%	52%	32%	100%	
Երկիր մեղիա	Երկիրն այսօր	46	26	82	154	
		30%	17%	53%	100%	
	Կիրականա՞մուտ	16	16	37	69	
		23%	23%	54%	100%	
	Երկրի հարցը	9	13	29	51	
		18%	25%	57%	100%	
	Բարձրա՞ձայն	6	3	5	14	
		43%	21%	36%	100%	
	Ընդամենը	77	58	153	288	
		27%	20%	53%	100%	
	Շանթ	Հորիզոն	28	14	59	101
			28%	14%	58%	100%

	Կիրակնօրյա Հորիզոն	1	0	1	2
		50%	0%	50%	100%
	Հեռանկար	11	0	19	30
		37%	0%	63%	100%
	Ընդամենը	40	14	79	133
		30%	11%	59%	100%
ԸՆԴԱՄԵՆԸ	279	135	605	1023	
	27%	13%	60%	100%	

3. Ուլքե՞ր եւ ինչպե՞ս

Ուլքե՞ր. հեղինակների ռեյտինգ օնլայն ՋԼՄ-ներում

Ուլքեր	1in.am	News.am	Aravot.am	168.am	Tert.am	Ընդամենը
ՋԼՄ	481	343	304	377	157	1662
						30,9%
Հաս.եւ մասնագիտ. խմբեր/փորձագետներ	210	107	211	195	226	949
						17,6%
ԶՈՒ (ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԳՇ, Արցախի ՊԲ)	133	188	225	161	194	901
						16,7%
ՀՀ պետգործիչներ/ տեղմարմիններ	94	82	124	57	144	501
						9,3%
ՀՀԿ	65	53	11	104	62	295
						5,5%
Այլ երկրների ներկայացուցիչներ	39	38	24	84	100	285
						5,3%
Քաղաքացիներ	89	99	37	29	29	283
						5,3%
Ելք դաշինք	57	59	47	40	40	243
						4,5%
Արցախի իշխանություններ	12	26	13	31	52	134
						2,5%
Ծառուկյան դաշինք	11	11	2	10	13	47
						0,9%
Երկիր ծիրանի կուսակցություն	10	2	4	6	3	25
						0,5%
ՀՅԴ	3	5	4	3	7	22
						0,4%

Սփյուռք	0	0	11	0	0	11
						0,2%
Ազատ դեմոկրատներ	0	0	0	0	7	7
						0,1%
Առաքելություն կուսակցություն	2	0	2	2	1	7
						0,1%
Ազգային պետություն կուսակցություն	0	0	0	4	0	4
						0,07%
Եկեղեցի	1	0	2	0	0	3
						0,05%
ՀԱԿ	0	0	2	0	0	2
						0,03%
Ընդամենը	1207	1013	1023	1103	1035	5381
	22,4%	18,8%	19,0%	20,5%	19,2%	100,0%

Ովքե՞ր հեղինակների ռեյտինգ հեռուստահաղորդումներում

	Առաջին ալիք					Արմենիա				Կենտրոն					Երկիր Մեդիա				Շանթ			Ընդամենը
	Օրակարգ	360 աստիճան	Օրակարգից դուրս	Օրակարգ հարցազրույց	Առաջին տաղավար	Ժամը	Պոստֆակտուս	Ռ-Էվոլյուցիա	Բանաձև ակումբ	Բալիկենտրոն	Կիրակնօրյա Բալիկենտրոն	Ուրվագիծ	Հայկական ուրբաթ	Անցում Դուլյանի հետ	Երկիրն այսօր	Կիրակնամուտ	Երկրի հարցը	Բարձրաձայն	Հորիզոն	Կիրակնօրյա Հորիզոն	Հեռանկար	
ԶԼՄ	140	17	11	0	7	68	16	3	14	60	5	9	1	8	116	27	15	4	46	13	6	586 32,8%
ԶՈԻ (ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԳՇ, Արցախյա ՊԲ)	86	10	13	0	2	50	7	11	0	23	3	2	0	0	54	18	0	0	41	2	17	339 18,7%

Հաս. եւ մասնագիտ. խմբեր/փորձագետներ	26	6	0	0	7	10	3	6	2	27	5	26	13	0	27	15	34	10	20	0	10	247 13,7%
Քաղաքացիներ	18	9	22	0	24	7	0	0	0	5	2	0	0	0	16	2	0	0	5	0	0	210 11,8%
ՀՀ պետգործիչներ/ տեղնարմիններ	67	9	12	1	2	30	11	0	9	13	1	0	0	0	22	15	1	0	15	0	0	208 10,8%
Այլ երկրների ներկայացուցիչներ	27	2	0	3	0	15	0	0	0	7	0	0	0	0	4	1	1	0	11	0	2	73 3,8%
ՀՀԿ	9	0	3	0	0	4	0	4	5	5	0	3	1	0	17	9	0	0	3	0	3	66 2,8%
Ելք դաշինք	3	0	0	0	0	3	0	0	3	3	0	8	1	0	8	2	8	3	12	0	0	54 2,8%
Արցախի իշխանություններ	7	0	4	0	0	3	0	0	0	1	0	0	0	0	3	3	0	0	0	0	1	22 1,2%
ՀՅԴ	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	3	0	0	7	2	0	0	0	0	0	14 0,75%
Ծառուկյան դաշինք	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	4	13 0,7%
Ժառանգություն կուսակցություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2 0,1%
Եկեղեցի	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2 0,1%
Երկիր ծիրանի կուսակցություն	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1 0,05%
Ընդամենը	384	53	65	4	42	191	37	24	33	150	16	53	16	8	275	94	59	17	158	15	43	1737 100%

Օնլայն ՁԼՄ-ներում խնդիրների հեղինակների վերաբերմունքը

Ովքեր	+	-	0	Ընդամենը
ՁԼՄ	86 5%	265 16%	1311 79%	1662 100%
Հաս.եւ մասնագիտ. խմբեր/փորձագետներ	132 14%	361 38%	456 48%	949 100%
ԶՈԻ (ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԳՇ, Արցախի ՊԲ)	303 34%	53 6%	545 60%	901 100%
ՀՀ պետգործիչներ/տեղմարմիններ	116 23%	36 7%	349 70%	501 100%
ՀՀԿ	92 31%	20 7%	183 62%	295 100%
Այլ երկրների ներկայացուցիչներ	43 15%	25 9%	217 76%	285 100%
Քաղաքացիներ	35 12%	127 45%	121 43%	283 100%
Ելք	7 3%	165 68%	71 29%	243 100%
Արցախի իշխանություններ	38 28%	2 2%	94 70%	134 100%

Ծառուկյան դաշինք	11 23%	14 30%	22 47%	47 100%
Երկիր Ծիրանի	4 16%	13 52%	8 32%	25 100%
ՀՅԴ	7 32%	0 0%	15 68%	22 100%
Սփյուռք	6 55%	0 0%	5 45%	11 100%
Ազատ դեմոկրատներ	0 0%	4 57%	3 43%	7 100%
Առաքելություն կուսակցություն	0 0%	5 71%	2 29%	7 100%
Ազգային պետություն կուս	2 50%	0 0%	2 50%	4 100%
Եկեղեցի	2 67%	0 0%	1 33%	3 100%
ՀԱԿ	0 0%	2 100%	0 0%	2 100%

Հեռուստաընկերություններում խնդիրների հեղինակների վերաբերմունքը

Ովքեր	+	-	0	Ընդամենը
ԶԼՄ	79 13%	45 8%	462 79%	586 100%
ԶՈԻ (ՀՀ ՊՆ, ՀՀ ԳՇ, Արցախի ՊԲ)	131 39%	16 5%	192 56%	339 100%
Հաս.եւ մասնագիտ. խմբեր/փորձագետներ	117 47%	69 28%	61 25%	247 100%
Քաղաքացիներ	58 28%	10 5%	142 67%	210 100%
ՀՀ պետգործիչներ/ տեղմարմիններ	85 41%	37 18%	86 41%	208 100%
Այլ երկրների ներկայացուցիչներ	13 18%	0 0%	60 82%	73 100%
ՀՀԿ	29 44%	0 0%	37 56%	66 100%
Ելք դաշինք	2 4%	34 63%	18 33%	54 100%
Արցախի իշխանություններ	4 18%	2 9%	16 73%	22 100%
ՀՅԴ	7 50%	2 14%	5 36%	14 100%
Ծառուկյան դաշինք	3 23%	3 23%	7 54%	13 100%

Ժառանգություն կուսակցություն	0 0%	1 50%	1 50%	2 100%
Եկեղեցի	2 100%	0 0%	0 0%	2 100%
Երկիր ծիրանի կուսակցություն	1 100%	0 0%	0 0%	1 100%

4. Լսարանի մաքսիմալ հետաքրքրություն առաջացրած նյութերը եւ խնդիրները՝ ըստ կարդացվածության եւ like/share ցուցանիշների (ցուցանիշներն արտացոլում են հրապարակումների հաջորդ օրվա տվյալները)

ՁԼՄ	Ամիս/Ամսաթիվ	Նյութի վերնագիր	Ով	Խնդիր	Մեջբերում	Like/ share/ comment	Գարդացվել է
1in.am	02.11.2017	Վիզեն Սարգսյանին «փչացնելու» օպերացիան հաջողությամբ ավարտված է	ՁԼՄ	1 Բանակից խուսափում 2 Ծան/զորակոչ	Վիզեն Սարգսյանը փորձել էր զինված մոտենալ հարցին՝ տպավորություն ստեղծել, որ ինքը տիրապետում է իրավիճակին, թե ցանկացած հակափաստարկի պատասխանն ունի. Բայց դա էլ չօգնեց, քանի որ իր կենսագրականից էլ բազմաթիվ դրվագներ հիշեցին, մարդիկ սկսեցին հետաքրքրվել, թե որտեղ ու ինչպես է ծառայել անձամբ Վիզեն Սարգսյանը:	1049	160 920
	01.12.2017	Լաբավոյ խլեշա անում, մագազինը պրծցրել եմ վրեն, ով էլ ըլներ՝ նույնը կաներ. զինվորը սպանել է ծառայակցին	ՁԼՄ	Իրավական	ՀՀ ՊՆ N զորամասի շարքային Ռազմիկ Խուդավերդյանը մեղավոր է ճանաչվել ՀՀ քրեական օրենսգրքի 104-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ սպանություն, և ՀՀ քրեական օրենսգրքի 38-361-րդ հոդվածի 1-ին մասով՝ զորամասն ինքնակամ թողնելուն օժանդակելը, և դատապարտվել 9 տարի 9 ամսվա ազատազրկման:	8241	62 846
	20.11.2017	Լավրովի ուղերձը Բաքվին շատ հստակ էր. Ադրբեջանը վերջնականապես կորցրեց Ղարաբաղը	Այլ երկրներ ի ներայացուցիչ	Ադրբեջանի բանակ	Նրանք չեն հասկանում, շարունակում են գենք գնել..., բայց Ռուսաստանը, Իսրայելը, Պակիստանը և մյուս երկրները պարզապես «կթում են» Ադրբեջանին: Չենք գնելը բավարար չէ: Պետք է նախ սովորել կրակել այդ հրանոթներից:	4384	53 997
	01.11.2017	Հասկանալ Ռուզաննա Խաչատրյանին	ՁԼՄ	1 Բանակից խուսափում	1.«...Գրասենյակում ծառայածի համար հայրենիքի սահմանն իր գրասենյակի դուռն է... ...Խրամատ պահողը ծանր վնասվածքից ապաքինվեց,	2189	46 379

		կամ՝ Պատվի համար			«կարհնետչիկը» ֆեյսբուքյան գրառումից վախճանվեց...», - այսօր իր ֆեյսբուքյան հերթական գրառման մեջ նշել է Ռ. Խաչատրյանը:		
				2 Ներքաղաք.	2. Վիզեն Սարգսյանն անգամ չգրված օրենք խախտեց, «ուրացման» մտածողությունը բանակ բերեց՝ փորձելով ջնջել այն, ինչ կապված է Օհանյանի պաշտոնավարման շրջանի հետ, չկարողացավ դիմանալ գայթակղությանը ու քարոզարշավի ժամանակ հակառակորդի աչքով նայեց Սեյրան Օհանյանին՝ չնայած այն հանգամանքին, որ ոչ մի ՕԲՕ չի կարող նսեմացնել գեներալի փառավոր անցյալը:		
				3 Դիմանկար	3 Նախարար եղած տարիներին Սեյրան Օհանյանի աշխատասենյակի, նույնիսկ՝ տան դռները միշտ բաց են եղել Ղարաբաղյան պատերազմի մասնակիցների առաջ՝ անկախ նրանց քաղաքական հայացքներից: Առաջնագծում յուրաքանչյուր զինվորի մահը ողբերգություն է եղել նախարարի համար՝ նրա մեջ արթնացնելով պատերազմի անմոռանալի դրվագները, մարտական ընկերների կորստյան ցավը:		
	16.12.2017	«Երկու երեխա են խլել ինձնից, ես այլևս երեխա չունեմ բանակին տալու. իմ ձեռքերով եմ իրանց խեղդելու»	Քաղաքացի	Իրավական	2012թ-ի դեկտեմբերի 21-ին իրենց տղան առողջ, առանց որևէ խնդրի էրեբունու շրջանի զինկոմիսարիատից գորակոչվել է բանակ: Կենտրոնական հավաքակայանում վեց ներարկումներից հետո նրա ջերմությունը բարձրացել էր: Նորայրը մոտեցել էր հերթապահ բժշկին՝ հոսպիտալի բժիշկ Կարեն Ջուլիակյանին, որը զինեկոլոգ է, և ասել, որ ջերմություն ունի: Նորայրին մեկ հաբ տալով՝ ուղարկել են Ղարաբաղ: Ճանապարհին Նորայրը դարձյալ վատ է զգացել, փսխել է, բայց նրան օգնություն չեն ցուցաբերել: Բանակում Նորայրին կարողացել են պահել 48 ժամ:	4257	38 789

					Զինակոչիկի մահվան փաստով հարուցվել էր քրեական գործ՝ Քրեական օրենսգրքի 376-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հատկանիշներով (անփույթ վերաբերմունք ծառայության նկատմամբ, որն անզուգույնությամբ առաջացրել է ծանր հետևանքներ:		
News.am	04.12.2017	ՀԱՊԿ-ը Հայաստանի դաշնակից է, թե՞ չէ՞զգոք. ԻՔՄ	Հասարակական եւ մասնագիտական խմբեր/փորձագետներ	1 Ղարաբաղ-հակամարտ	1.Օրինակ, 2016 թվականի դեկտեմբերի վերջին Տավուշում Ադրբեջանի զինված ուժերի կողմից իրականացված դիվերսիոն հարձակմանը կազմակերպությունն արձագանքեց միայն օրեր անց՝ հունվարին:	6400	
				2 Արտաքին կապեր	2. ՀԱՊԿ-ը, սակայն, ինչպես ցույց է տալիս փորձը, Ղարաբաղյան հակամարտության վերաբերյալ իր հայտարարություններում մշտապես կամ չափազանց ուշանում է, կամ հանդես է գալիս չափազանց չեզոք հայտարարություններով:		
	07.11.2017	Հովհաննես Պողոսյան. կյանքի ու մահվան պայքարում զինծառայողի վերջին հաղթանակը (ֆոտո)	ԶԼՄ	1 Դիմանկար	1.Այս ամիսներին Հովհաննեսին տեսած յուրաքանչյուր ոք կփաստի՝ գանգոսկրի պրոթեզավորման բարդ վիրահատությունից հետո նրա նեղված ու այլայլված հայացքն այլևս չկա, ինքնավստահ է դարձել, տրամադրությունն էլ բարձր է:	4400	
				2 Ղարաբաղ-հակամարտ	2. Հովհաննես Պողոսյանը ծանր վիրավորվել է 2016 թվականի մայիսի 13-ին Պաշտպանության բանակի հյուսիսային ուղղությամբ տեղակայված զորամասերից մեկի պահպանության հենակետերից մեկում		
	02.դեկ.17	Արցախում ականի պայթյունից վիրավորված Նարեկն այսօր առաջին անգամ խոսել է (ֆոտո)	Քաղաքացի	Առողջապ.	Բուժքույրն առավոտյան զանգեց, ասաց, որ այսօր արդեն շնչառական ապարատը անջատել են, եւ Նարեկը այս 10 օրվա մեջ առաջին անգամ խոսել է, յոգուրտ է ուզել:	4000	
04.11.2017	Արցախում նոնակի	ԶԼՄ	Դիմանկար	Արցախի զորամասերից մեկում հակատանկային նոնակի պայթյունից մահացու վիրավորում ստացած	3000	3131	

		պայթյունից զոհված Հրանտը ապրիլյան պատերազմի մասնակից էր (ֆոտո)			Հրանտ Մանգասարյանը Մալիտակի շրջանից էր, սակայն ընտանիքը վարձով Երեւանում է ապրում:		
	06.01.2018	«Դիրքերից իջել է, լողանալիս է եղել ու էդ դեպքն եղել ա». մահացած զինծառայողն այսօր պետք է տուն գնար	Քաղաքացի	Իրադարձային	«Դիրքերից էր իջել, մտել է, որ լողանա, էդ դեպքը եղել է: Նա էսօր պետք է գար տուն, պատրաստվել է, որ գա, եւ դժբախտ դեպքը եղել է: Այս պահին այսքանը գիտենք», - ասաց նա:	1700	5249
Aravot.am	12.11.2017	Ադրբեջանական զինուժը գնդակոծում է Բարեկամավանը	ԶԼՄ	Ղարաբաղ. հակամարտ	Ժամը 18.20-ից գյուղի գնդակոծությունը վերսկսվել է: Բարեկամավանցիների վկայությամբ՝ ադրբեջանական զինուժը կրակում է խոշոր տրամաչափի գնդացիներից, ԱԳՄ-ից:	838	13 647
	11.11.2017	Սպան ամսական 60-70 հազար դրամ վճարելով՝ կարող է բնակարան ստանալ. Անվճար տան ցուցակները ՊՆ-ն հանում է	ՀՀ ՊՆ	1 Սոցիալ. 2 Կոռուպցիա	Միայն մի փոքր բացեց փակագծերը. հիփոթեքային հարմար պայմաններ են ներկայացնելու, որ յուրաքանչյուր սպա մեկ անգամ կարողանա այդ ծրագրից օգտվել՝ անկախ իր բնակարանային պայմաններից, որ ստիպված չլինի ինչ-որ բան կեղծել:	451	7054
	07.11.2017	Զինկոմիսարիատն արձագանքել է Նիկոլ Փաշինյանի հարցմանը	ՀՀ ՊՆ	Բանակից խուսափում	Վերջինիս խոսքով՝ պատասխանում ներկայացվել են ոչ միայն զինվորական ծառայությունից տարկետում ստանալու հիմքերը, մասնավորապես այն, որ նախարար Սարգսյանը 1993-2000թթ. կրթական տարկետում է ստացել՝ համաձայն այդ պահին գործող օրենսդրության, այլև կից փաստաթղթեր, որոնք ցուցանում են, թե որտեղ է այդ ժամանակ ուսանել նա:	147	6632
	24.11.2017	Գազիկ Ծառուկյանի հայտարարություն	Ծառուկյան դաշինք	Հասարակութ.	Իմ միջոցներով Արցախում կառուցվելու է միանգամայն նոր, բոլոր անհրաժեշտ պայմաններով սպահովված զորամաս, քանի որ այսօր մեզանից	659	6016

		նը Արցախում նոր գործարան կառուցելու վերաբերյալ		վերաբերմունքը բանակին, կապը բանակի հետ	յուրաքանչյուրի գերնպատակն ու գերխնդիրը պետք է լինի Արցախի անվտանգության ամրապնդումն ու խաղաղության ապահովումը:		
	28.10.2017	Հիշում եմ՝ ինչպես էր այն ժամանակ խուսափում բանակից. Ռուզաննա Խաչատրյանը փակագծեր է բացում պաշտոնյայի կյանքից	Հասարակական եւ մասնագիտական խմբեր/փորձագետներ	Բանակից խուսափում	Հիշում եմ՝ ինչպես էր այն ժամանակ խուսափում բանակից, հիշում եմ՝ ինչպես էր ռազմական ուստիկանությունը փնտրում իրեն:	412	5585
168.am	23.10.2017	ՊՆ հետ պայմանագիր կնքած պարտադիր զինծառայության ժամկետը սահմանվում է մոտ 3 տարի, իսկ տարկետման իրավունքը խիստ սահմանափակվում է	ԶԼՄ	1 Ծառ/գորակ ոչ	1 Ջինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքը, որով պարտադիր զինվորական ծառայության ժամկետը սահմանվում է շարքային կազմի համար՝ 24 ամիս, իսկ ՊՆ-ի հետ պայմանագիր կնքած պարտադիր զինծառայողների համար՝ 3 տարի:	2100	12 413
			ՀՀԿ	2 Միգրացիա	2 Երեխան 14 տարեկան է, արդեն Ռուսաստանի քաղաքացի է: Տղա երեխա ունեցողները սկսել են երեխաներին դուրս հանել: Նման խնդիր կա, սա պետք է ուսումնասիրել և հասկանալ:		
			ՀՀ ՊՆ	3 Միգրացիա	3 Ես չեմ կարծում, որ մեր օրենսդրությունը միտված է նրան, որ տարկետումներից օգտվելու սահմանափակումը արտագաղթին նպաստի:		
			ՀՀ ՊՆ	4 Ծառ/գորակ ոչ	4 Եթե գտնում ենք, որ մարդը խաղաղության ժամանակ ոչ պիտանի է զինծառայության համար, պատերազմի ժամանակ էթե տանենք, կլինի «пушечное мясо»: Եթե խաղաղ ժամանակ չենք նախապատրաստել նրան, պատերազմի ժամանակ տանում ենք, որ ինչ անենք: Եթե պիտանի չէ, ուրեմն՝		

					պիտանի չէ:		
28.10.2017	«Ես անկեղծորեն հավատում եմ, որ քիչ ժամանակ է մնացել ինքնակոչ ամբարտավանությանը». Ռուզաննա Խաչատրյան	Հասարակական եւ մասնագիտական խմբեր/փորձագետներ	Բանակից խուսափում	Հիշում եմ՝ ինչպես էր այն ժամանակ խուսափում բանակից, հիշում եմ՝ ինչպես էր ռազմական ուստիկանությունը փնտրում իրեն. հայրը դիմել էր նրա ընկերուհուն, որը զինվորական բարձրաստիճան պաշտոնյայի խորհրդական էր: Այն ժամանակ պաշտպանության փոխնախարար Շիրխանյանի օգնությամբ փրկեց նրան պատժից:	1100	4066	
16.12.2017	Մենսացիոն ձեռքբերություններ են սկսվել. «Փաստ»	ԶԼՄ	Կոռուպցիա	Երկու շաբաթ առաջ սենսացիոն ձեռքբերություններ են սկսվել ու այժմ էլ շարունակվում են; ՄԱՊԾ-ն, մեր տեղեկություններով, ապրանքը փորձաքննության է ուղարկել արտերկրի երեք կենտրոնների: Երեքի պատասխանն էլ նույնն է՝ ապրանքը մարգարին է, ոչ թե կարագ: ՊՆ-ի համապատասխան պաշտոնյաները տեղյակ են եղել եւ մատները «լիզե՞լ» են այդ մարգարինով, թե չէ, դեռ կպարզվի	526	3814	
11.12.2017	«Թրամփը կանխեց ապրիլյան պատերազմի կրկնությունն Արցախում. ռուսական ծրագիրը ձախողվեց». Արայիկ Սարգսյան	Հասարակական եւ մասնագիտական խմբեր/փորձագետներ	Ղարաբաղ. հակամարտ	Նոյեմբերի սկզբին սպասվում էին լուրջ ռազմական գործողություններ Արցախի հանդեպ: Ադրբեջանաթուրքական զորախումբը գտնվում էր Նախիջևանում, Ադրբեջանը սկսեց ռազմական լայնածավալ գործողություններ Արցախի ամբողջ ճակատային հատվածում:	280	3364	
30.10.2017	«Մեյրան Օհանյանի կնոջ գրառումից հետո բարձրացած աղմուկը պետք է պատշաճ պատասխաններ	Ելք դաշինք	Բանակից խուսափում	Պաշտպանության նախարարը պետք է հստակ պարզաբանումներ տա 1992 թ. իր բանակ չգորակոչվելու մասին, և լավ կլինի, որ դրանք լինեն ոչ թե բանավոր, այլ փաստաթղթային: Վիզեն Սարգսյանի կենսագրության մեջ այն գրառումը, որ 2003թ-ին ծառայել է ԶՈՒ-ում, պետք է պարզաբանվի, որ նա իր ծառայությունն անց է կացրել Մերժ Սարգսյանի	513	3212	

		ստանա». ՆիկոլՓաշինյան			ընդունարանում, որն այդ ժամանակ եղել է պաշտպանության նախարար, որպես նախարարի ռեֆերենտ:		
			Հասարակական եւ մասնագիտական խմբեր/փորձագետներ	Բանակից խուսափում	Հիշում եմ՝ ինչպես էր այն ժամանակ խուսափում բանակից, հիշում եմ՝ ինչպես էր ռազմական ուստիկանությունը փնտրում իրեն:		
Tert.am	22.ноя.17	Արցախում ականի պայթյունից 3 զինծառայող է զոհվել, ևս մեկը վիրավորվել է	ՀՀ ՊՆ	Ղարաբաղ. Հակամարտ	Նոյեմբերի 21-ին՝ ժամը 18:35-ի սահմաններում, ՊԲ հյուսիսարևելյան ուղղությամբ տեղակայված զորամասերից մեկի պահպանության տեղամասում ականապայթյունային մահացու վիրավորումներ են ստացել ՊԲ զինծառայողներ Գեղամ Կորյունի Զաքարյանը (ծնվ. 1995թ.), Սարգիս Գուրգենի Աբրահամյանը (ծնվ. 1998թ.) և Սարգիս Միերի Մելիքյանը (ծնվ. 1997թ.):	2.3K	
	22.11.2017	Ականի պայթյունից զոհված Գեղամ Զաքարյանը սպա էր, բանակը լավ սպա կորցրեց. համայնքապետ	Պետ. եւ տեղական մարմինների ներկայացուցիչ	Դիմանկար	«Գեղամ Զաքարյանն ավարտել էր ՀՀ ՊՆ Վազգեն Սարգսյանի անվան ռազմական համալսարանը ու շարունակել ծառայությունը: Համեստ, հայրենասեր, բարի ու շնորհքով տղա էր, մեծ կորուստ էր մեզ համար, բանակը լավ սպա կորցրեց», - ասաց Հովհաննիսյանը:	2.2 K	
	08.01.2018	Մեկնարկեց ՀՀ ԶՈւ 2018-ի առաջին զորակոչը. ԶՈւ ԳՇ պետի խոսքով՝ ծնողների միակ մտահոգությունն այն է, որ	1 ԶԼՄ	1 Ծառ/զորակ ոչ	1 Այսօր Հայաստանի Զինված ուժերում մեկնարկել է 2018թ.-ի առաջին ձմեռային զորակոչը, որի ընթացքին Կենտրոնական հավաքակայանում հետևել են ՀՀ ԶՈւ Գլխավոր շտաբի պետ Մովսես Հակոբյանը և ՀՀ Պաշտպանության նախարարի տեղակալ Արտակ Զաքարյանը:	2.1 K	
			2 Քաղաք	2 Հասարակո	2«Թող երկիրը խաղաղ լինի, երեխեքը բարով գնան,		

		կարոտելու են (տեսանյութ)	ացի	ւթյան վերաբերմունքը բանակին, կապը բանակի հետ	ուրախ վերադառնան տուն, հայ մայրերը երբեք արցունք չթափեն, թափելուց էլ ուրախության արդյունք: Մենք առանձնապես չենք դժգոհում, Ղարաբաղը լավ է: Լավ են նայում, գոհ են», -ասաց նա:		
			ՀՀ ՊՆ	3 Ծառ/գորակ ոչ	3«Ես եմ» ծրագիրը կամավորական սկզբունքներով զինծառայողներին թույլատրում է պայմանագիր կքնել ՋՈՒԻ-ի հետ և ծառայությունը իրականացնել ծրագրի շրջանակում: Նաև «Զինվորական ծառայության մասին» օրենքի մեջ մի շարք փոփոխություններ են կատարվել, հանվել է 50 կմ հեռու ծառայելու այդ արգելքը, ընդհանրապես ցանկացած զինծառայող նաև իր վիճակահանության ընթացքում կարող է գորակոչվել բնակության մոտ վայրում:		
	06.12.2017	Ես վախենում եմ, որ Ռուսաստանը չօգնի Հայաստանին, երբ Անկարան և Բաքուն միաժամանակ հարձակվեն ձեր երկրի վրա: Ես կարծում եմ, որ ռուս փորձագետներն ու կարծիք ստեղծողները Հայաստանը համարում են Ռուսաստանի Դաշնության արբանյակային երկիր, և նրանք իսկապես զայրանում են, որովհետև հայ ժողովուրդը ցանկանում է ազատ և անկախ լինել ... դա ռուսների համար ամենաանհանգստացնող բանն է», - ասաց նա:	Այլ երկրներ ի ներկայացուցիչ	Անվտանգություն	Ես վախենում եմ, որ Ռուսաստանը չօգնի ձեզ, երբ Անկարան և Բաքուն միաժամանակ հարձակվեն ձեր երկրի վրա: Ես կարծում եմ, որ ռուս փորձագետներն ու կարծիք ստեղծողները Հայաստանը համարում են Ռուսաստանի Դաշնության արբանյակային երկիր, և նրանք իսկապես զայրանում են, որովհետև հայ ժողովուրդը ցանկանում է ազատ և անկախ լինել ... դա ռուսների համար ամենաանհանգստացնող բանն է», - ասաց նա:	1.5K	
	21.10.2017	Արցախում 2 զինծառայող է զոհվել	ՀՀ ՊՆ	Իրավական	Երեկ՝ հոկտեմբերի 20-ին, նախնական տվյալների համաձայն զենքի օգտագործման կանոնների խախտման հետևանքով, մահացու հրազենային վիրավորում են ստացել ՊԲ զինծառայողներ, 1998թ. ծնված Արամ Միրեկանի Խաչատրյանը և 1997թ. ծնված Հրաչ Արարատի Ավետիսյանը: Ինչպես տեղեկացնում է Արցախի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության մամուլի ծառայությունը, մանրամասները պարզելու համար կատարվում է քննություն:	1500	